

ONDERWIJSVISITATIE

Onderwijs: kleuteronderwijs

Een onderzoek naar de kwaliteit van de professioneel gerichte bacheloropleiding in het Onderwijs: kleuteronderwijs aan de Vlaamse hogescholen

The logo for VLHORA, consisting of the letters 'V L H O R A' in white, bold, sans-serif font. The 'V' is on a light gray square background, and the remaining letters 'L H O R A' are on a black square background.

V L H O R A

V l a a m s e H o g e s c h o l e n r a a d

19 december 2007

Hoofdstuk 1 Onderwijsvisitatie Onderwijs: kleuteronderwijs

1.1 Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie verslag uit van haar bevindingen over de onderwijskwaliteit van de professioneel gerichte bacheloropleiding in het Onderwijs: kleuteronderwijs, die zij in 2006-2007 in opdracht van de Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA) heeft onderzocht.

Dit initiatief past in de werkzaamheden van de hogescholen en van de VLHORA met betrekking tot de kwaliteitszorg van het hogescholenonderwijs, zoals bepaald in artikel 93 van het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

1.2 Betrokken opleidingen

De professioneel gerichte bacheloropleiding Onderwijs: kleuteronderwijs wordt door zestien hogescholen aangeboden. De visitatiecommissie bezocht op:

- 15, 16 en 17 mei 2006 Arteveldehogeschool
- 5, 6 en 7 februari 2007 EHSAL – Europese Hogeschool Brussel
- 20, 21 en 22 november 2006 Erasmushogeschool Brussel
- 6, 7 en 8 februari 2007 Groep-T Leuven Hogeschool
- 11, 12 en 13 oktober 2006 Hogeschool Antwerpen
- 27, 28 en 29 maart 2006 Hogeschool Gent
- 13, 14 en 15 november 2006 Hogeschool West-Vlaanderen
- 26, 27 en 28 april 2006 Karel de Grote-hogeschool – Katholieke Hogeschool Antwerpen
- 25, 26 en 27 september 2006 Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende
- 29, 30 en 31 januari 2007 Katholieke Hogeschool Kempen
- 24, 25 en 26 april 2006 Katholieke Hogeschool Leuven
- 15, 16 en 17 mei 2006 Katholieke Hogeschool Limburg
- 13, 14 en 15 december 2006 Katholieke Hogeschool Mechelen
- 9, 10 en 11 oktober 2006 Katholieke Hogeschool Sint-Lieven
- 4, 5 en 6 december 2006 Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen
- 25, 26 en 27 oktober 2006 XIOS Hogeschool Limburg

1.3 Visitatiecommissie

1.3.1 Samenstelling

De visitatiecommissie is samengesteld conform de procedure van de "Handleiding onderwijsvisitaties VLIR-VLHORA, februari 2005". Meer in het bijzonder werden de richtlijnen van de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs met betrekking tot de onafhankelijkheid van de commissieleden¹ opgevolgd. De visitatiecommissie is samengesteld door het bestuursorgaan van de VLHORA in zijn vergadering van 9 december 2005.

Gezien het aantal betrokken hogescholen werden vier deelcommissies samengesteld.

De visitatiecommissie:

Deelcommissie 1: commissie die de Arteveldehogeschool, de Hogeschool Gent, de Katholieke Hogeschool Sint-Lieven en de Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen bezocht heeft.

Voorzitter en onderwijsdeskundige:	Roland Vandenberghe
Domeindeskundige:	Paul Aerts
Domeindeskundige:	Christine Caestecker
Domeindeskundige:	Anne-Marie Schelfhout
Student:	Katlijn Pottier (Hogeschool Gent, Katholieke Hogeschool Sint-Lieven en Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen)

Deelcommissie 2: commissie die de EHSAL Europese Hogeschool Brussel, de Erasmushogeschool Brussel, de Hogeschool Antwerpen en de Karel de Grote-Hogeschool bezocht heeft.

Voorzitter en domeindeskundige:	Armand De Meyer
Onderwijsdeskundige:	Els van der Pol
Domeindeskundige:	Hilde Beliën
Domeindeskundige:	Christine Caestecker (EHSAL Europese Hogeschool Brussel, Erasmushogeschool Brussel, Karel de Grote-Hogeschool)
Domeindeskundige:	Fabienne Blontrock (Hogeschool Antwerpen)

Deelcommissie 3: commissie die de Katholieke Hogeschool Kempen, de Katholieke Hogeschool Limburg, de Katholieke Hogeschool Mechelen en de XIOS Hogeschool Limburg bezocht heeft.

Voorzitter en domeindeskundige:	Paul De Winne
Onderwijsdeskundige:	Ton Kallenberg
Domeindeskundige:	Fabienne Blontrock
Domeindeskundige:	Bea Sloodmaekers

¹ De richtlijnen met betrekking tot de onafhankelijkheid van de visitatieleden zijn opgenomen in het 'besluit van de Erkenningscommissie Hoger Onderwijs tot vaststelling van criteria voor bekrachtiging van de samenstelling van visitatiecommissies voorgesteld door de VLIR en de VLHORA van 20 oktober 2004', dat geldt voor de beslissingen tot samenstelling van visitatiecommissies getroffen vanaf 31 december 2004.

Deelcommissie 4: commissie die de GROEP T Leuven Hogeschool, de Katholieke Hogeschool Leuven, de Hogeschool West-Vlaanderen en de Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende bezocht heeft.

Voorzitter en domeindeskundige:	Jos Van Vreckem
Onderwijsdeskundige:	Ton Kallenberg
Domeindeskundige:	Patricia Dedonder
Domeindeskundige:	Betty Goossens
Student:	Katlijn Pottier (Hogeschool West-Vlaanderen)

Voor een kort curriculum vitae van de commissieleden, zie bijlage 1.

Indien een commissielid omwille van persoonlijke redenen niet kon deelnemen aan een (gedeelte van een) visitatiebezoek, werden diens aandachtspunten behandeld door de andere leden van de visitatiecommissie, eventueel steunend op de vragen en opmerkingen die het commissielid tijdens vroegere bezoeken aangebracht had.

Vanuit de VLHORA werden een coördinator en een zeven secretarissen aangesteld. Voor de visitatie van de professioneel gerichte bacheloropleiding Onderwijs: kleuteronderwijs waren dit:

Coördinator: Klara De Wilde

Secretaris(sen):

Arteveldehogeschool	Candice De Windt
EHSAL – Europese Hogeschool Brussel	Winfried Flapper
Erasmushogeschool Brussel	Michel Van den Bosch
Groep-T Leuven Hogeschool	Klara De Wilde en Michel Van den Bosch
Hogeschool Antwerpen	Winfried Flapper
Hogeschool Gent	Candice De Windt en Jan Geens
Hogeschool West-Vlaanderen	Walter Melis
Karel de Grote-hogeschool – Katholieke Hogeschool Antwerpen	Klara De Wilde
Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende	Walter Melis
Katholieke Hogeschool Kempen	Walter Melis
Katholieke Hogeschool Leuven	Walter Melis
Katholieke Hogeschool Limburg	Walter Melis
Katholieke Hogeschool Mechelen	Walter Melis
Katholieke Hogeschool Sint-Lieven	Pierre Martin Neirinckx
Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen	Pierre Martin Neirinckx
XIOS Hogeschool Limburg	Walter Melis

1.3.2 Taakomschrijving

De commissie geeft op basis van het zelfevaluatie-rapport van de opleiding en de gesprekken ter plaatse:

- een oordeel over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader van de NVAO;
- een integraal oordeel over de opleiding;
- suggesties om waar mogelijk te komen tot kwaliteitsverbetering.

Op aanvraag van de opleiding geeft de commissie een beoordeling van de voorgedragen bijzondere kwaliteitskenmerken. De beoordeling van het bijzonder kwaliteitskenmerk heeft geen invloed op de globale beoordeling van de opleiding en het accreditatiebesluit van de NVAO.

1.3.3 Werkwijze

De visitatie van de professioneel gerichte bacheloropleiding Onderwijs: kleuteronderwijs aan de hogescholen gebeurde conform de werkwijze zoals die is vastgelegd in de "Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR-VLHORA, februari 2005".

Voor de beschrijving van de werkwijze van de visitatiecommissie worden vier fasen onderscheiden.

- fase 1, de installatie van de commissie;
- fase 2, de voorbereiding;
- fase 3, het visitatiebezoek;
- fase 4, de schriftelijke rapportering.

Fase 1 Installatie van de visitatiecommissie

Op 1, 13 en 14 februari 2006 werd de commissie officieel geïnstalleerd.

De installatievergadering stond in het kader van een kennismaking, een gedetailleerde bespreking van het visitatieproces aan de hand van de "Handleiding Onderwijsvisitaties VLIR-VLHORA, februari 2005" en een toelichting van het ontwerp van het domeinspecifieke referentiekader. Daarnaast werden een aantal praktische afspraken gemaakt, onder meer met betrekking tot het bezoekschema, de bezoekdagen en de te lezen eindwerken en/of stageverslagen.

Fase 2 Voorbereiding

De commissie heeft een domeinspecifiek referentiekader voor de opleiding opgesteld en aan de opleidingen bezorgd.

Elk commissielid heeft het zelfevaluatie-rapport en de bijlagen bestudeerd, de geselecteerde eindwerken gelezen en haar argumenten, vragen en voorlopig oordeel vastgelegd in een checklist, waarvan de secretaris een synthese heeft gemaakt. De synthese werd uitvoerig besproken en beargumenteerd door de commissieleden. Op basis van de bespreking en de door de commissieleden opgestuurde vragenlijsten, inventariseerde de secretaris kernpunten en prioriteiten voor de gesprekken en het materialenonderzoek bij de visitatie.

Fase 3

Visitatiebezoek

De VLHORA heeft een bezoekschema ontwikkeld dat desgevallend aangepast werd aan de specifieke situatie van de opleiding. De bezoekschema's werden opgenomen als bijlage 3. Tijdens de visitatie werd gesproken met een representatieve vertegenwoordiging van alle geledingen die bij de opleiding betrokken zijn. Tijdens de visitatie werd bijkomend informatiemateriaal bestudeerd en werd een bezoek gebracht aan de instelling met het oog op de beoordeling van de accommodaties en de voorzieningen voor de studenten. Tijdens de visitatie werd voor de verdere bevraging gebruik gemaakt van de synthese van de checklist en de vragenlijsten.

Binnen het bezoekprogramma werden een aantal overlegmomenten voor de commissieleden voorzien om de bevindingen uit te wisselen en te komen tot gezamenlijke en meer definitieve (tussen)oordelen. Na de gesprekken met de vertegenwoordigers van de opleiding hebben de visitatieleden hun definitief (tussen)oordeel per facet en per onderwerp gegeven.

Op het einde van het visitatiebezoek heeft de voorzitter een korte mondelinge rapportering gegeven van de ervaringen en bevindingen van de commissie, zonder expliciete en inhoudelijk waarderende oordelen uit te spreken.

Fase 4

Schriftelijke rapportering

De secretaris heeft in samenspraak met de voorzitter en de commissieleden, op basis van het zelfevaluatie-rapport, de checklisten en de motiveringen een ontwerp opleidingsrapport opgesteld. Het ontwerp-rapport geeft per onderwerp en per facet het oordeel en de motivering van de commissie weer. Daarnaast werden - waar wenselijk en/of noodzakelijk - aandachtspunten en eventuele aanbevelingen voor verbetering geformuleerd.

Het ontwerp opleidingsrapport werd aan de hogescholen gezonden voor een reactie in/op/tijdens periode eerste terugmelding. De reactie van de opleiding op het ontwerp opleidingsrapport werd door de commissie in een slotvergadering besproken. De commissie stelde ook een vergelijkend gedeelte op. Hierin worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van de visitatie vergelijkenderwijs weergegeven.

In een aantal gevallen leidde de reactie van de opleiding tot een aanvullend bezoek door (een afvaardiging van) de visitatiecommissie om de nieuwe informatie verder te verifiëren. De resultaten van het aanvullende bezoek aan de betrokken opleiding werden door de voltallige visitatiecommissie besproken.

Het vergelijkende deel werd samen met het antwoord van de visitatiecommissie op de reacties van de opleidingen en het definitieve opleidingsrapport aan de hogescholen toegezonden.

Het vergelijkende deel en de opleidingsrapporten werden samengebracht in het voorliggende visitatierapport van de professioneel gerichte bacheloropleiding Onderwijs: kleuteronderwijs, dat op 19 december 2007 gepubliceerd werd.

1.3.4 Oordeelsvorming

De commissie legt in een eerste fase een oordeel per facet vast. Daarna legt de commissie een oordeel per onderwerp vast op basis van de oordelen van de facetten die van het onderwerp deel uitmaken.

In de oordelen per onderwerp wordt steeds een overzicht gegeven van de oordelen per facet. In geval van een compensatie van facetten, wordt het oordeel op onderwerpniveau gevolgd door een motivering en aangevuld met de weging die de commissie hanteerde in de oordeelsvorming op onderwerpniveau. In de overige gevallen wordt voor de motivering van het oordeel op onderwerpniveau verwezen naar de argumentatie bij de facetten.

De oordelen per facet en per onderwerp hebben betrekking op alle locaties, afstudeerrichtingen en varianten. Daar waar er een onderscheid in het oordeel per afstudeerrichting en/of locatie en/of variant nodig is, wordt dit aangegeven in het rapport.

De commissie houdt in haar beoordeling rekening met accenten die de opleiding eventueel zelf legt, met het domeinspecifieke referentiekader en met de benchmarking ten opzichte van de gelijkaardige opleidingen in andere instellingen van hoger onderwijs.

Alle oordelen en wegingen volgen de beslisregels zoals geformuleerd in de "Handleiding onderwijsvisitaties VLIR|VLHORA van februari 2005". Op het niveau van de facetten volgen de oordelen een vierpuntschaal: "onvoldoende", "voldoende", "goed" en "excellent". Op het niveau van de onderwerpen en op het niveau van de opleiding in haar geheel geeft de commissie een antwoord op de vraag of er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn. Hierbij kan het oordeel "voldoende" of "onvoldoende" luiden.

1.4 Indeling van het rapport

Het rapport bestaat uit twee delen. In het eerste deel, hoofdstuk 2, beschrijft de visitatiecommissie het domeinspecifiek referentiekader op basis waarvan zij de gevisiteerde opleidingen heeft beoordeeld. In hoofdstuk 3 worden de belangrijkste conclusies en bevindingen van de commissie per thema vergelijkenderwijs weergegeven en tot slot worden in hoofdstuk 4 de toegekende scores in tabelvorm samengevat.

In het tweede deel van het rapport brengt de commissie verslag uit over de gevisiteerde opleidingen. Voor elke afzonderlijke hogeschool en dus voor elke afzonderlijk gevisiteerde opleiding kan u een deelrapport terugvinden. De deelrapporten bevatten de aanbevelingen die de commissie doet ten aanzien van elke afzonderlijke hogeschool en zijn gemakshalve geordend naar alfabetische volgorde van de benaming van de hogescholen.

Hoofdstuk 2 Domeinspecifieke referentiekader Onderwijs: kleuteronderwijs

2.1 Inleiding

Voor iedere (groep van) opleiding(en) wordt een domeinspecifiek referentiekader ontwikkeld dat door de commissie gebruikt wordt bij de beoordeling van opleidingen. De visitatiecommissie is verantwoordelijk voor de opmaak van het domeinspecifiek referentiekader. De VLHORA als evaluatieorgaan geeft de procedure¹ aan voor de opstelling ervan.

Het referentiekader is niet bedoeld om een ideale opleiding te schetsen. Respect voor de eigenheid van een opleiding en voor de diversiteit binnen eenzelfde opleiding over de instellingen heen, veronderstelt immers dat in de eerste plaats wordt nagegaan of elke opleiding erin slaagt haar eigen doelstellingen te realiseren en dit zowel inhoudelijk als procesmatig. Dit belet niet dat wordt nagegaan of elke opleiding aan een aantal minimumeisen voldoet, die aan de betreffende opleiding worden gesteld vanuit het vakgebied en/of de relevante beroepspraktijk.

2.2 Domeinspecifieke competenties

2.2.1 Gehanteerde input

Referentiekaders van de opleidingen:

op associatieniveau:

- Associatie UGent

op hogeschoolniveau:

- Arteveldehogeschool
- EHSAL Europese Hogeschool Brussel
- Erasmushogeschool Brussel
- GROEP T Leuven Hogeschool
- Hogeschool Antwerpen
- Hogeschool Gent
- Hogeschool West-Vlaanderen
- Karel de Grote-hogeschool
- Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende
- Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen
- Katholieke Hogeschool Kempen
- Katholieke Hogeschool Leuven
- Katholieke Hogeschool Limburg
- Katholieke Hogeschool Mechelen
- Katholieke Hogeschool Sint-Lieven
- XIOS Hogeschool Limburg

¹ De procedure voor het opstellen van het domeinspecifiek referentiekader is beschikbaar op de website van de VLHORA www.vlhora.be onder de rubriek visitatie & accreditatie.

2.2.2 Domeinspecifieke competenties

Gemeenschappelijke domeinspecifieke competenties

Functioneel geheel 1 - De leraar als begeleider van leer- en ontwikkelingsprocessen

- Vaardigheid 1.1: De beginsituatie van de kinderen en de groep achterhalen
- Vaardigheid 1.2: Doelstellingen kiezen en formuleren
- Vaardigheid 1.3: De leerinhouden/leerervaringen selecteren
- Vaardigheid 1.4: Leer- en ontwikkelingskansen structureren en vertalen in onderwijsaanbod
- Vaardigheid 1.5: Een aangepaste methodische aanpak en groeperingsvormen bepalen
- Vaardigheid 1.6: In teamverband (ontwikkelings)materialen kiezen en aanpassen of ontwikkelen
- Vaardigheid 1.7: Realiseren van een ontwikkelingsbevorderende omgeving
- Vaardigheid 1.8: Observatie voorbereiden
- Vaardigheid 1.9: Observeren met het oog op bijsturing of remediëring

Functioneel geheel 2 - De leraar als opvoeder

- Vaardigheid 2.1: In overleg een positief leefklimaat creëren voor de kinderen in de groep en op school
- Vaardigheid 2.2: De emancipatie van het kind bevorderen
- Vaardigheid 2.3: Door attitudevorming kinderen op individuele ontplooiing en maatschappelijke participatie voorbereiden
- Vaardigheid 2.4: Actuele maatschappelijke ontwikkelingen hanteren in een pedagogische context
- Vaardigheid 2.5: Adequaat omgaan met kinderen in sociaal-emotionele probleemsituaties en met kinderen met gedragsmoeilijkheden
- Vaardigheid 2.6: Het fysieke welzijn van de kinderen bevorderen

Functioneel geheel 3 - De leraar als inhoudelijk expert

- Vaardigheid 3.1: Basiskennis beheersen en recente evoluties i.v.m. inhouden en vaardigheden uit de ontwikkelingsgebieden in het kleuteronderwijs volgen
- Vaardigheid 3.2: De verworven kennis en vaardigheid aanwenden
- Vaardigheid 3.3: Het eigen vormingsaanbod situeren en integreren in het geheel van het onderwijsaanbod.

Functioneel geheel 4 - De leraar als organisator

- Vaardigheid 4.1: Een gestructureerd speel-, leerklimaat bevorderen
- Vaardigheid 4.2: Een kindaangepast activiteiten- en/of dagverloop creëren, kaderend in een tijdsplanning
- Vaardigheid 4.3: Op correcte wijze administratieve taken uitvoeren
- Vaardigheid 4.4: Een stimulerende en werkbare leefruimte creëren, rekening houdend met de veiligheid van de kinderen

Functioneel geheel 5 - De leraar als innovator - de leraar als onderzoeker

- Vaardigheid 5.1: Vernieuwende elementen aanwenden en aanbrengen
- Vaardigheid 5.2: Kennisnemen van de resultaten van onderwijsonderzoek
- Vaardigheid 5.3: Het eigen functioneren kunnen bevragen en bijsturen

Functioneel geheel 6 - De leraar als partner van de ouders/verzorgers¹

- Vaardigheid 6.1: Zich op de hoogte stellen van en discreet omgaan met gegevens over het kind
- Vaardigheid 6.2: Aan ouders/verzorgers informatie en advies verschaffen over hun kind in de school
- Vaardigheid 6.3: In overleg met het team de ouders/verzorgers informeren over en betrekken bij het klas- en schoolgebeuren
- Vaardigheid 6.4: Met ouders/verzorgers in dialoog treden over opvoeding en onderwijs

Functioneel geheel 7 - De leraar als lid van een schoolteam

- Vaardigheid 7.1: Participeren aan samenwerkingsstructuren
- Vaardigheid 7.2: Binnen het team over een taakverdeling overleggen en die naleven
- Vaardigheid 7.3: De eigen pedagogische en didactische opdracht en aanpak in teamverband bespreekbaar maken
- Vaardigheid 7.4: Zich documenteren over de eigen rechtszekerheid en die van het kind

Functioneel geheel 8 - De leraar als partner van externen

- Vaardigheid 8.1: In overleg contacten leggen, communiceren en samenwerken met externe instanties, die onderwijsbetrokken initiatieven aanbieden

Functioneel geheel 9 - De leraar als lid van de onderwijsgemeenschap

- Vaardigheid 9.1: Deelnemen aan het maatschappelijk debat over onderwijskundige thema's
- Vaardigheid 9.2: Reflecteren over het beroep van de leraar en de plaats ervan in de samenleving

Functioneel geheel 10 - De leraar als cultuurparticipant

- Vaardigheid 10.1: Actuele thema's en ontwikkelingen onderscheiden en kritisch benaderen rond de volgende domeinen:
 - Het sociaal-politieke domein
 - Het sociaal-economische domein
 - Het levensbeschouwelijke domein
 - Het cultureel-esthetische domein
 - Het cultureel-wetenschappelijke domein

Attitudes

Volgende attitudes gelden voor alle functionele gehelen.

- A1 Beslissingsvermogen : durven een standpunt in te nemen of tot een handeling over te gaan, er ook de verantwoordelijkheid voor opnemen
- A2 Relationele gerichtheid : in contacten met anderen kenmerken van echtheid, aanvaarding, empathie en respect tonen
- A3 Kritische ingesteldheid : bereid zijn zichzelf en zijn omgeving in vraag te stellen, de waarde van een bewering of een feit, de wenselijkheid en haalbaarheid van een vooropgesteld doel te verifiëren, alvorens een stelling in te nemen.
- A4 Leergierigheid: actief zoeken naar situaties om zijn competentie te verbreden en te verdiepen.
- A5 Organisatievermogen: erop gericht zijn de taken zodanig te plannen, te coördineren en te delegeren, dat het beoogde doel op een efficiënte manier bereikt kan worden.
- A6 Zin voor samenwerking : bereid zijn om gemeenschappelijk aan eenzelfde taak te werken.
- A7 Verantwoordelijkheidszin: zich verantwoordelijk voelen voor de school als geheel en zich engageren om een positieve ontwikkeling van het kind te bevorderen.
- A8 Creatieve gerichtheid: erop gericht zijn om uit diverse situaties en informatiebronnen ideeën te genereren en deze op een originele manier gestalte te geven in een ontwikkelingsaanbod voor de kinderen.

¹ Het begrip "verzorgers" duidt op de personen die ter vervanging van de ouders de verantwoordelijkheid dragen voor het kind.

- A9 Flexibiliteit: bereid zijn zich aan te passen aan wijzigende omstandigheden, onder meer middelen, doelen, mensen en procedures.
- A10 Gerichtheid op correct taalgebruik en communicatie : in de mondelinge en schriftelijke communicatie met kinderen, ouders, leden van het schoolteam en externen, erop gericht zijn een adequaat en correct taalgebruik te hanteren en aandacht te hebben voor het belang van non-verbale communicatie.

Opleidingsgebonden competenties

- De afgestudeerde is in staat om de taal functioneel en doeltreffend te gebruiken en een relevant en zinvol taalaanbod uit te bouwen in de activiteiten.
- De afgestudeerde is in staat om met de specifieke grootstedelijke context om te gaan en kan leer- en ontwikkelingsgericht werken met anderstalige kinderen uit diverse culturen en uit alle lagen van de bevolking.
- De afgestudeerde heeft de competenties in verband met reflectie verworven.
- De afgestudeerde heeft de competenties inzake participatief handelen verworven.

2.3 Besluit

In 2000-2001 liet de minister van Onderwijs een evaluatie uitvoeren van de lerarenopleiding. In 2002 werd aan de dienst voor Onderwijsontwikkeling de opdracht gegeven om de basiscompetenties te herformuleren. Deze besprekingen hebben geleid tot een ontwerp van besluit dat echter nog niet omgezet is in een decreet. Wat de basiscompetenties betreft blijft het decreet van 1998 nog steeds van kracht. Het ontwerp van besluit waarover reeds gecommuniceerd werd met de departementen lerarenopleiding kan evenwel als geactualiseerde leidraad worden gebruikt. Dit impliceert dat de visitatiecommissie aandacht zal hebben hoe de opleidingen de actualisering vorm (zullen) geven in hun programma:

- zorgbeleid en gelijke kansen
- competenties in verband met het gebruik van ICT

Hoofdstuk 3 Opleidingen in vergelijkend perspectief

Woord vooraf

In dit hoofdstuk geeft de visitatiecommissie in vergelijkend perspectief een overzicht van haar bevindingen over de opleidingen Onderwijs: kleuteronderwijs in Vlaanderen. De commissie besteedt bij de vergelijking vooral aandacht aan elementen die haar met meest in het oog gesprongen zijn of die zij belangrijk acht, en aan vaststellingen die zij in meerdere rapporten heeft gedaan. Het is niet de bedoeling van de commissie om de individuele opleidingsrapporten in detail te herhalen. Waar relevant zal de commissie voorbeelden van goede praktijk aanhalen.

De visitatie van de professioneel gerichte bacheloropleiding in het Onderwijs: kleuteronderwijs is naar de mening van de leden van de commissie een bijzondere ervaring. De 16 bezoeken werden telkens als een intense ervaring beleefd waarbij de instellingen in het algemeen en het opleidingsteam in het bijzonder op een zeer betrokken manier het proces van de visitatie ondersteunden. De commissie apprecieert daarbij de inspanningen die door het instellings- en opleidingsbestuur en door de werkvloer zijn geleverd om de voorbereidende stukken tijdig en gedocumenteerd aan te leveren en de open houding van de gesprekspartners bij de visitatiebezoeken.

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie

Uitgaande van het beroepsprofiel van de leraar werden door het onderwijsbeleid gemeenschappelijke en specifieke beroepsvereisten geformuleerd. Deze werden vertaald in algemene competenties, algemene beroepsgerichte competenties en beroepsspecifieke competenties. Uit de zelfevaluatie rapporten blijkt duidelijk dat de gevisiteerde opleidingen deze competenties als basis gebruiken voor de aanpassing en vernieuwing van hun curriculum. In verschillende documenten voor lectoren, voor externe medewerkers en voor de studenten wordt expliciet naar deze competenties verwezen. Bij de aanpassing van syllabi, cursussen en informatiedocumenten voor de studenten worden de consequenties aangegeven van het werken vanuit competenties. De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de competentiegerichte doelen meestal goed geformuleerd zijn, hoewel dit op een verschillend abstractieniveau gebeurt. Ook wordt niet altijd voldoende onderscheid gemaakt tussen enerzijds de gemeenschappelijke basiscompetenties en anderzijds de algemene en beroepsspecifieke competenties.

Competenties voorgesteld door de Overheid kunnen worden beschouwd als een beleidsinstrument waarmee de verwachte kwaliteit van een opleiding wordt gegarandeerd. De impact van dit instrument op de kwaliteit kan maar worden verwacht als de competenties worden vertaald in een opleidingseigen visie, in doelstellingen voor de verschillende opleidingsonderdelen en in concrete doelen voor de verschillende cursussen en opleidingsactiviteiten. Uit verschillende vernieuwingsplannen blijkt dat de gevisiteerde opleidingen zich hiervan bewust zijn. Diverse werkgroepen werken aan de integratie van de competenties in de opleiding en aan de vertaling in algemene en concrete doelen. Deze vertaalslag is momenteel nog onvoldoende uitgevoerd. De commissie heeft wat dit betreft duidelijke verschillen tussen de opleidingen vastgesteld.

De noodzaak om te blijven werken aan de integratie van de competenties in de opleidingen blijkt uit de aanbevelingen van de commissie aan de gevisiteerde opleidingen. De opleidingen dienen ervoor te zorgen dat de competenties daadwerkelijk functioneren in de opleiding; het is noodzakelijk dat er permanent aandacht wordt besteed aan het denken en handelen vanuit competenties. Daarbij aansluitend adviseert de commissie om de afstemming van het curriculum en de doelstellingen op de basiscompetenties verder te analyseren en uit te

werken. Het is aangewezen het werkveld daadwerkelijk te betrekken bij de vertaling van de competenties in opleidingdoelen. Verder stelt de commissie voor om regelmatig na te gaan of de lectoren in hun concreet werk alle vertalingen maken (en kunnen maken gezien de belasting) van de vele initiatieven die door de opleidingen worden genomen om competenties en doelen meer op elkaar af te stemmen.

De commissie adviseert om de aandacht voor de internationale dimensie in de opleidingsdoelen te verhogen. De opleidingen moeten maatregelen nemen om de studenten te betrekken bij internationale projecten. Er dient ook meer aandacht besteed te worden aan een de studie en vergelijking van buitenlandse onderwijssystemen.

Ten slotte, werken vanuit competenties en aandacht hebben voor de pedagogisch-didactische consequenties voor het curriculum is niet eenvoudig, omdat er naast de competenties, nog rekening moet worden gehouden met de officiële ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs. Er wordt met andere woorden verwacht dat er op een geïntegreerde manier gewerkt wordt met twee beleidsbronnen, wat geen eenvoudige opdracht is. Aan het beleid kan worden gevraagd of de opdracht te werken vanuit twee beleidsbronnen de meest aangewezen weg is om de kwaliteit van de opleidingen te verbeteren

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

Bij de analyse van de domeinspecifieke eisen en de discussie hierover met de opleidingen, werd onderzocht in welke mate en hoe de eindkwalificaties worden getoetst bij het relevante beroepenveld en in welke mate de Vlaamse opleidingen inspiratie zoeken bij buitenlandse opleidingen.

De commissie heeft vastgesteld dat de opleidingen via lectoren, mentoren, opleidingscommissie, resonantiegroepen en contacten met afgestudeerden hun opleidingseisen en doelen confronteren met de ontwikkelingen in de dagelijkse praktijk en proberen rekening te houden met een aantal nieuwe verwachtingen. Deze confrontatie gebeurt in de opleidingen op verschillende manieren.

De commissie concludeerde wel dat de contacten met het werkveld, met de bedoeling hun opleidingseisen aan te passen en indien nodig aan te passen, te weinig systematisch en te weinig frequent gebeuren.

Vandaar de steeds terugkerende aanbeveling het werkveld intenser bij de opleiding te betrekken en het overleg nog sterker uit te bouwen door het verhogen van de vergaderfrequentie van bijvoorbeeld een resonantieraad of opleidingscommissie. Verder is het aangewezen de stagementoren, dit zijn de kleuteronderwijzer(es)s van de stagescholen een grotere rol te laten spelen bij de vernieuwing van het curriculum en de stagementoren op te nemen als permanente leden in opleidingscommissies. Verder is de commissie van oordeel dat de contacten met de afgestudeerden beter kunnen worden uitgewerkt en dat er moet worden gezocht naar mogelijkheden om het werkveld deel te laten nemen aan de opleidingsraden. Ten slotte is het noodzakelijk meer contact te hebben met buitenlandse opleidingen om de eigenheid en de kwaliteit van de opleiding beter te kunnen beoordelen en indien nodig aan te passen

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie doelstelling en inhoud

De relaties tussen competenties en doelstellingen enerzijds en de leerinhouden (opleidingsactiviteiten) anderzijds is een centraal facet bij de beoordeling van de kwaliteit van een opleiding. Alle gevisiteerde opleidingen besteden dan ook aandacht aan deze relaties. Bij sommige opleidingen wordt duidelijk aangegeven, door bijvoorbeeld in

syllabi te verduidelijken waarom bepaalde leerinhouden en –activiteiten worden gekozen, hoe deze relaties tussen doelen en inhouden worden uitgewerkt. Bij het merendeel van de opleidingen worden doelen geformuleerd maar is de relatie met de inhouden onvoldoende of niet geëxpliciteerd. Hoewel bijvoorbeeld in werkgroepen van lectoren deze relaties aan bod komen, is het volgens de commissie noodzakelijk dat er systematischer en meer permanent aan deze relaties wordt gewerkt. Positief is de vaststelling dat in de meeste opleidingen structuren voor curriculumhervorming zijn voorzien, waar de relaties tussen competenties, doelen en inhouden een centraal punt van de agenda zijn. Maar ook hier stelt de commissie vast dat er niet altijd voldoende gewerkt wordt aan een verantwoorde vertaling van doelen in leerinhouden en –activiteiten. Ook aan de concretisering van de uitgewerkte relaties in consequenties voor de leer- en studeeractiviteiten van de studenten zou meer systematisch aandacht moeten worden besteed.

Naast de opleidingseigen competenties en doelen zijn er ook de ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs zelf. Het functioneel gebruik van deze ontwikkelingsdoelen in de context van curriculumhervorming is een belangrijke opgave voor de meeste opleidingen. Er moet met andere woorden aandacht worden besteed aan de consequenties van deze ontwikkelingsdoelen voor de opleiding van kleuteronderwijzer(es).

In alle opleidingen wordt gewerkt aan het realiseren van disciplineoverschrijdende doelen door onder andere integratie van vakinhouden. De commissie vindt dit een belangrijke aangelegenheid en wil het belang hiervan bevestigen. De mate van integratie, en daardoor het realiseren van vakoverschrijdende doelen, is momenteel bij de opleidingen verschillend. De integratie wat muzische en creatieve vorming betreft is momenteel het verst uitgewerkt, hoewel in sommige opleidingen bepaalde aspecten (bijvoorbeeld bewegingsopvoeding) onvoldoende geïntegreerd zijn. De integratie van ICT-activiteiten in verschillende opleidingsonderdelen, is momenteel onvoldoende uitgewerkt, maar er wordt hieraan gewerkt. Slechts in een beperkt aantal opleidingen is er sprake van integratie van verschillende aspecten van taal en wiskunde in relatie tot de ontwikkelingsdoelen.

De commissie adviseert verder meer aandacht te besteden aan ontwikkelingen in het buitenland met het oog op het verrijken van bepaalde leerinhouden. Hierbij aansluitend is het noodzakelijk de internationale dimensie en daaraan gekoppeld de internationalisering van het curriculum verder uit te werken. De commissie onderstreept het belang van de aandacht voor ervaringsgericht leren en ervaringsgerichte ontwikkeling bij kleuters, maar wil er ook op wijzen dat ook aan andere ontwikkelingen aandacht moet worden besteed. Ten slotte ondersteunt de commissie diverse aanpassingen om binnen het programma flexibilisering en differentiatie via keuzetrajecten mogelijk te maken. Het is aangewezen op een verantwoorde wijze rekening te houden met de verschillen in begincompetenties bij de studenten. Wel wil de commissie erop wijzen dat differentiatie ook kan leiden tot een studentgebonden curriculum waarin er weinig samenhang is en waardoor de realisatie van essentiële opleidingsdoelen in het gedrang kan komen. Met andere woorden, bij flexibele en studentgebonden curriculum moet bijzondere aandacht worden besteed onder andere aan het principe van de volgtijdelijkheid.

Facet 2.2 Eisen professionele en academische gerichtheid

Uit de verantwoording van de gekozen leerinhouden voor de verschillende cursussen blijkt dat, zij het op verschillende manieren, aangesloten wordt bij relevante vakliteratuur. Ook in documenten waarmee de studenten worden geïnformeerd over de doelen, specifieke verwachtingen en leeractiviteiten, wordt duidelijk verwezen naar literatuur. In bepaalde opleidingen wordt aan de studenten duidelijk gemaakt hoe ze deze literatuur bij zelfstudie kunnen gebruiken.

In alle opleidingen worden de lectoren betrokken bij de begeleiding van de studenten tijdens de stages. Deze contacten met de praktijk worden meestal goed gebruikt om feedback te krijgen over actuele praktijkontwikkelingen. De stages functioneren als bron van kennis voor de opleidingen en bieden aanknopingspunten voor eventuele veranderingen in het curriculum. Sommige opleidingen ontwikkelen activiteiten met het oog op het realiseren van een “Kenniscentrum voor het jonge kind”. Er werd door de

commissie vastgesteld dat bepaalde opleidingen bijzondere inspanningen doen om praktijkgericht onderzoek op gang te brengen. In de eindwerken krijgen de studenten de kans om hetzij individueel, hetzij in groep over praktijkrelevante onderwerpen onderzoek te doen. Alle opleidingen zijn van oordeel dat het noodzakelijk is door middel van observatie en onderzoek bij de studenten de realisatie van de functionele gebieden “de leraar als onderzoeker” en “de leraar als innovator” te stimuleren. Maar in de gesprekken met de staf van alle opleidingen werden ook kritische vragen gesteld over de haalbaarheid van deze competenties, vooral gezien de gewijzigde instroom van studenten.

De stages worden gekenmerkt door een verantwoorde geleidelijkheid. De stageactiviteiten in het eerste, tweede en derde jaar worden steeds complexer en de kans op zelfsturing door de studenten wordt groter. Vooral in het derde jaar wordt er veel belang gehecht aan reflectie op praktijkervaringen. De meeste opleidingen gebruiken ook portfolio als instrument zowel voor het vastleggen van de stageactiviteiten als voor de beoordeling van de ontwikkeling van de studenten. De studenten worden duidelijk geïnformeerd over de bedoelingen van de stage in de drie jaren en over de activiteiten die ze moeten uitvoeren. Ook wordt vooraf duidelijk gemaakt op welke manier ze over hun stageactiviteiten een verslag moeten schrijven. Ook de manier van beoordeling is vooraf vastgelegd. Bij de beoordeling wordt meestal een onderscheid gemaakt tussen proces- en productevaluatie. De beoordeling van de stages is het resultaat van intern en extern collegiaal overleg. De relevantie van de stageactiviteiten wordt in de meeste opleidingen gewaarborgd door relatief frequente bezoeken van lectoren aan de stageplaatsen, door vorming van de mentoren en door een jaarlijkse evaluatie van de stages in de verschillende jaren. Op deze manier is er aandacht voor competenties die beroepsmatig en maatschappelijk noodzakelijk zijn.

De commissie onderschrijft het belang van de inspanningen door de opleidingen om studenten kansen te geven in verschillende types onderwijs stage te kunnen lopen (bijvoorbeeld instellingen voor Buitengewoon Onderwijs) en in de voorschoolse opvang. Ook krijgen studenten kansen om bij peuters stage te lopen of om in het bijzonder ervaringen op te doen over de overgang van de derde kleuterklas naar het eerste leerjaar. Ook worden er settings gecreëerd waardoor studenten in contact komen met verschillende maatschappelijke en multiculturele milieus.

De eindwerken worden meestal goed begeleid. Aan de studenten wordt in sommige opleidingen een stappenplan aangeboden waarin duidelijk wordt gemaakt wat ze bij het uitwerken van hun eindwerk achtereenvolgens moeten doen. Studenten kunnen voor hun eindwerk zelf een onderwerp kiezen of ze kunnen aansluiten bij beginnende onderzoeksprogramma's. Bij de beoordeling wordt in sommige opleidingen een onderscheid gemaakt tussen proces- en productevaluatie. Ook bieden sommigen opleidingen de studenten de kans om hun eindwerk aan collega's voor te stellen.

Samenvattend heeft de commissie vastgesteld dat de lectoren meestal bijzondere inspanningen doen om actuele kennis in hun opleiding te verwerken. De opleidingsactiviteiten (lessen, oefeningen, stage, eindwerk) bieden mogelijkheden om de noodzakelijke competenties te realiseren. De contacten van de lectoren met de praktijk onder andere via stages, maar ook bijvoorbeeld door nascholingsactiviteiten, zijn voor de meeste opleidingen een belangrijke bron om op de hoogte te blijven van relevante ontwikkelingen.

De commissie stelt de volgende aanbevelingen voor. Het is noodzakelijk zowel de lectoren als de studenten meer te betrekken bij onderzoek (zoals praktijkgericht onderzoek, actieonderzoek) hoewel dit in de huidige omstandigheden niet eenvoudig is. De studenten moeten meer kansen krijgen om primaire literatuur te verwerken. Het is wenselijk hen kansen te bieden om op een systematische wijze literatuurbronnen te leren raadplegen. De afgestudeerde kleuteronderwijzeressen mogen ook tewerk worden gesteld in het lager onderwijs en bijvoorbeeld ook in zorgklassen. Het is wenselijk bij de organisatie van de stages hiermee meer rekening te houden. De kwaliteit van de stages en van de resultaten bij de studenten zijn afhankelijk van duidelijke communicatie met de stagescholen. De opleidingen werken daar hard aan maar de commissie is van oordeel dat dit kan worden verbeterd. De afspraken over de verwachtingen, de frequentie van de bezoeken en de beoordelingsprocedures moet onderwerp zijn van permanente evaluatie. Over de dubbele rol van begeleider en beoordelaar moet worden nagedacht. In het bijzonder is het belangrijk dat de stagementoren duidelijk op de

hoogte zijn van de verwachtingen en van de wijze waarop de eindbeoordeling tot stand komt. Het is wenselijk dat er een analyse wordt gemaakt van de oorzaken van onvoldoendes voor de stages. Over het algemeen is het wenselijk dat er meer systematisch werk wordt gemaakt van de evaluatie van de stages en dat er gezocht wordt naar mogelijkheden om de kwaliteit ervan te borgen.

Facet 2.3 Samenhang

Over het algemeen besteden de opleidingen aandacht aan de sequentiële opbouw van het programma. In het bijzonder wordt gewerkt aan een groeiende verwevenheid met de praktijk. In sommige opleidingen vindt de commissie deze opbouw terug: inhouden, activiteiten en evaluatie van studenten worden op elkaar afgestemd. In die zin maakt het curriculum een toenemende professionalisering van de studenten mogelijk. Bij de opbouw van het gehele curriculum worden pogingen gedaan om rekening te houden met de officiële competenties (door bijvoorbeeld een competentiematrix te gebruiken).

In de meeste opleidingen worden initiatieven ontwikkeld om differentiaties in het curriculum mogelijk te maken. Er is sprake van keuzetrajecten en er wordt hard gewerkt aan mogelijkheden voor studieduurverkortingen en aan procedures om vrijstellingen mogelijk te maken. In heel wat opleidingen bestaan plannen om met inhoudelijk samenhangende modules te werken. In de context van een semestersysteem zal dit ongetwijfeld worden gerealiseerd.

Zoeken naar een verantwoorde inbouw van stages in de drie jaren is in veel opleidingen een punt van permanente zorg. Ook het afstemmen van verschillende stageactiviteiten, gespreid over de drie jaren is regelmatig onderwerp van discussie binnen de teams.

In lectorenteams, of in vakwerkgroepen, worden eventuele overlappingsen tussen cursussen, maar ook hiaten onderzocht. Dit is echter niet in alle opleidingen even goed uitgewerkt en de lectoren wijzen er expliciet op dat ten gevolge van stijgende werkdruk, dit niet altijd of niet in voldoende mate mogelijk is.

De commissie adviseert de opleidingen verder werk te maken van modules die inhoudelijk voldoende breed zijn. Deze modules bieden de studenten mogelijkheden om de opleiding via een individueel leertraject te realiseren. In het bijzonder moeten verdiepingsmodules worden voorzien. Het is wenselijk naast de al bestaande initiatieven, meer zorg te besteden aan de ontwikkeling van pedagogisch en didactisch verantwoorde keuzemogelijkheden. In elke opleiding moet er een structuur zijn waarbinnen lectoren regelmatig met elkaar kunnen overleggen over de samenhang van het curriculum en waar eventuele tekorten en overlappingsen kunnen worden besproken. De samenhang en de continuïteit binnen het programma moeten aan een permanente evaluatie worden onderworpen. Een schooleigen visie is belangrijk, maar deze moet door alle medewerkers op dezelfde manier worden verwezenlijkt. Ten slotte, meer samenwerking met instellingen buiten het onderwijs (bijvoorbeeld Kind en Gezin), maar ook met andere hogescholen is noodzakelijk. De associaties bieden hiervoor een goede mogelijkheid.

Facet 2.4 Studietoegang

De opleiding bestaat overal uit drie studiejaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma van 180 studiepunten gerealiseerd. Hiermee voldoen alle opleidingen aan de formele eisen met betrekking tot de minimale omvang van een professioneel gerichte bacheloropleiding.

Facet 2.5 Studielast

De commissie constateert dat de opleidingen zicht willen krijgen op de studeerbaarheid van het programma en actie ondernemen om leerbelemmerende factoren binnen het programma te remediëren. In het bijzonder stelt de commissie vast dat de hogescholen bij de inrichting van hun onderwijs rekening houden met de veranderende instroom van studenten, met ondermeer een stijgend aandeel van studenten met een BSO-opleiding. Het is daarom aangewezen om verder differentiatie en individualisering in te bouwen op basis van instroomkenmerken.

Hiertoe is het in de eerste plaats essentieel om een zo duidelijk mogelijk zicht te krijgen op de studiebelasting om bij eventuele overbelasting maatregelen te kunnen nemen. Toch valt het op dat de studietijdmetingen nog beperkt zijn en de interpretatie van de resultaten niet altijd voor de hand ligt waardoor niet altijd duidelijk is hoe de reële en de begrote studietijd zich tot elkaar verhouden. Zo bleek dat het voor studenten niet altijd duidelijk was of ze bestede studietijd moesten toewijzen aan een opleidingsonderdeel dan wel aan stage. Metingen zijn dikwijls beperkt tot een subjectieve bevraging post hoc, vaak is het antwoordpercentage ook bij methodes als het tijdschrijven beperkt. Beide kunnen aanleiding geven tot een minder valide perceptie op de studielast voor de studenten.

In de tweede plaats zal duidelijk gemaakt moeten worden welke acties worden ondernomen om tegemoet te komen aan een eventuele te hoge studielast. Ondermeer kan aandacht worden besteed aan een betere spreiding van de studielast doorheen het jaar en over de verschillende jaren heen. Hiertoe zal wellicht nog meer overleg tussen de lectoren moeten georganiseerd worden om de planning van de taken op elkaar af te stemmen en zo ondermeer overlapping te vermijden.

Hoewel de commissie zich ervan bewust is dat studietijdmeting ook methodologisch niet eenvoudig is, acht ze het nodig om studietijdmetingen op regelmatige basis te organiseren.

Facet 2.6 Afstemming vormgeving - inhoud

Alle opleidingen stellen het competentiegericht opleiden, zoals decretaal vastgelegd, voorop. Dit blijkt uit het gehanteerde didactische concept (dat echter niet altijd duidelijk werd beschreven), de plaats die het actief en ervaringsgericht leren hierin krijgt, de waarde die toegekend wordt aan de band met de beroepspraktijk en aan de zorg die besteed wordt aan de begeleiding van de studenten in hun competentiegroei. Hiertoe worden een veelheid aan werkvormen geïntroduceerd, gaande van individuele begeleiding en individuele opdrachten naar probleemgestuurd onderwijs, groepswerk, reflectiegroepen, diversiteit van stages, projectdagen, ... In regel is er een evolutie doorheen de opleidingsjaren van meer docentgestuurd onderwijs naar zelfsturing door de student. De opleidingen zoeken oplossingen voor de gewijzigde instroom van de studenten, de commissie constateert echter dat in regel nog een hele weg zal moeten afgelegd worden in het kader van differentiatie en/of remediëring.

Hoewel de hogescholen het belang van overleg tussen de lectoren onderkennen en dit in regel ook structureel ingebed is, komt de commissie tot de conclusie dat geregeld overleg tussen de lectoren nog intenser moet, zowel voor wat de inhoud van de cursussen als het verder ontwikkelen van een doorgaande lijn doorheen de opleiding betreft, met ondermeer een duidelijke opbouw van werkvormen gericht op zelfstandig leren. In het bijzonder mag ICT in de opleiding meer aandacht krijgen. De commissie stelt vast dat ICT terecht een centrale plaats inneemt in de communicatie met de studenten zowel op het gebied van de dagelijkse informatie als op het gebied van de feedback bij stages en zo meer. Maar de commissie meent dat ICT een belangrijker plaats kan innemen als leerplatform, meer ingezet kan worden als middel tot zelfstandig studeren, voor feedback bij oefeningen en ook in het kader van reflectie op de praktijk.

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

Bij de visitatiebezoeken lijken de studenten tevreden over de wijze waarop de beoordeling gebeurt. De studenten worden goed geïnformeerd over de evaluatievormen, de criteria en de organisatie van de examens via studiewijzers en stagevadecum die ook online te raadplegen zijn. De criteria worden toegelicht door de betrokken docent. Voor eerstejaarsstudenten worden op één of andere wijze proefexamens ingericht, vaak tijdens het eerste semester, waarna feedback gegeven wordt aan de individuele student. Over het algemeen kunnen ook hogerejaarsstudenten feedback vragen over hun resultaat. Naast de examens is er een veelheid aan evaluatievormen ontwikkeld, zoals portfolio, zelfevaluatie, "peer" evaluatie enz., waardoor studenten aangemoedigd worden om continu te reflecteren op hun leerproces. Ten slotte zijn voor de stages en het eindwerk beoordelingsprocedures uitgewerkt.

Toch wenst de commissie aan te geven dat het wenselijk is om verder aan de kwaliteitsbewaking van de beoordeling en de toetsing aandacht te besteden, in het bijzonder om te werken aan een gemeenschappelijk gedragen visie. Voor wat de examens betreft beveelt de commissie aan om de examenvragen in overleg met collega's te bespreken, waardoor wellicht meteen een nog grotere transparantie zal ontstaan over de criteria die door de lectoren worden gehanteerd.

De commissie adviseert verder ervoor te ijveren om de toetsvormen nadrukkelijker te laten aansluiten bij het competentiegericht leren.

De beoordeling van de stages staat binnen een competentiegerichte opleiding uiteraard centraal. Deze beoordeling blijft echter een aandachtspunt, zowel wat de transparantie van deze beoordeling als de respectievelijke rol en/of aandeel van de mentor en de docent betreft. De commissie constateert dat de inbreng van de mentor steeds belangrijker wordt en meent dat deze evolutie gunstig is maar stelt hierbij de vraag of hier tegenover niet een expliciete compensatie moet voorzien worden, wat zowel kan in de vorm van een vergoeding, de mogelijkheid om een aantal lestijden aan de begeleiding te voorzien enzovoort.

Hoewel de commissie geconstateerd heeft dat het van beleidswege opgelegd competentieleren aandacht krijgt binnen elke opleiding, constateert ze dat dit veel minder tot uiting komt bij de examens, die vaak nog sterk een beroep doen op gememoriseerde kennis. Competentiegericht assessment moet beslist nog verder uitgewerkt worden.

Facet 2.8 Masterproef

tekst

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

Alle opleidingen houden zich aan de officiële toelatingsvoorwaarden.

Gezien de toegenomen heterogeniteit van de instroomkarakteristieken van de studenten stelt zich uiteraard het probleem hoe een differentiatie uitgewerkt kan worden opdat het programma optimaal zou aansluiten bij deze karakteristieken zonder dat dit aanleiding geeft tot een verlaging van de normen. Alle opleidingen nemen maatregelen om aan deze uitdaging tegemoet te komen, vaak worden ook alternatieve leerroutes voorzien. Hogescholen ontwikkelden studiebegeleiding en/of samenwerkingsverbanden, ondermeer met opbouwwerkers, om studenten met een minder gunstige vooropleiding te ondersteunen. Bij eventuele uitstap van studenten wordt deze grondig bevraagd. Bij de aanvang van het eerste jaar en in de loop van het eerste jaar worden geregeld screeningstesten rond studiemethodes, een taaltoets en diverse proeftoetsen georganiseerd, waardoor studiebegeleiding kan opgezet worden. Toch blijft een toenemende flexibilisering voor alle hogescholen een uitdaging.

De commissie beveelt daarom aan om verder werk te maken van een doorgedreven onderzoek naar de karakteristieken van de instroom. De ontwikkeling van aangepaste trajecten in functie van deze kenmerken is in sommige hogescholen al sterk aanwezig en zal blijvende aandacht vergen. De commissie vraagt aandacht voor initiatieven die ook de sterkere studenten en/of studenten met een sterkere vooropleiding uitdagen.

De commissie constateert dat nog een hele weg af te leggen is op het gebied van EVK en EVC, maar wil er anderzijds toch de nadruk op leggen dat dit geen aanleiding mag geven tot hiaten binnen de opleiding van sommige studenten.

Ten slotte adviseert de commissie verder een beleid te ontwikkelen dat erop gericht is om allochtone leerlingen aan te trekken en op te vangen.

Onderwerp 3 Inzet van personeel

Facet 3.1 Kwaliteit personeel

Het personeel in de gevisiteerde opleidingen is voldoende gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

De commissie vond overal een geëngageerd team, gericht op het realiseren van kwaliteitsvol onderwijs. (en een nastreven van kwaliteit).

Aanwervingen en promotie gebeuren op basis van competenties. Er zijn procedures voor selectie en aanwerving van personeel. Conform het hogeschooldecreet worden er overal functionerings- en evaluatiegesprekken gevoerd met de personeelsleden, al is de uitvoering ervan erg verschillend, maar de commissie heeft vastgesteld dat de frequentie van de functioneringsgesprekken vooral voor de vastbenoemde lectoren vaak laag ligt.

Professionalisering van het personeel krijgt de nodige aandacht. Toch beveelt de commissie aan het professionaliseringsbeleid op korte en lange termijn verder uit te bouwen en te expliciteren. De bijscholing en de begeleiding van de lectoren moet planmatig aangepakt worden. De commissie vraagt om de professionalisering van de teamleden beter af te stemmen (bij) op wat tijdens de functioneringsgesprekken aan bod komt met het oog op het opbouwen van een Persoonlijk Ontwikkelingsplan.

Nieuwe personeelsleden worden over het algemeen behoorlijk opgevangen en krijgen een aanvangsbegeleiding.

Facet 3.2 Eisen professionele gerichtheid

Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door personeel dat een verbinding legt tussen de opleiding en de beroepspraktijk(in grote mate door de stagebegeleiding). De relatie tussen de opleiding en de praktijk kan nog meer doorgedreven worden. De commissie adviseert het systematisch inbouwen van terugkoppeling met het werkveld.

Er werd een beperkte inbreng vastgesteld vanuit het beroepenveld via gastsprekers, gastlectoren

De rol van het beroepenveld bij de stages wordt erkend. De internationale contacten met het beroepenveld zijn over het algemeen beperkt. Participatie van lectoren aan internationale meetings en studyvisits moet aangemoedigd worden.

Personeelsleden worden gestimuleerd tot professionalisering. 'Levenslang leren' is ook voor de lectoren een permanente opdracht. Daarvoor is een meer systematische begeleiding nodig. En dit niet enkel voor de starters. De commissie beveelt aan gebruik te maken van de associatie(s). Uiteraard mag hierbij de draagkracht van de lectoren niet uit het oog verloren worden.

De gerichtheid van het personeel op toegepast wetenschappelijk onderzoek kan worden verhoogd en de lectoren moeten ervoor zorgen dat ook de studenten bij het onderzoek worden betrokken.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om kwaliteitsonderwijs te waarborgen. De omvang van het personeelsbestand staat in verhouding met de studentenaantallen.

Er is over het algemeen een goede leeftijdmix bij het personeel.

Heel wat lectoren ervaren een toenemende werkdruk maar er werden weinig belangrijke knelpunten gesignaleerd i.v.m. de omvang van het personeelsbestand.

Toch werd regelmatig opgemerkt dat er weinig tijd en mankracht is om aan vernieuwingen te werken.

Gezien de nieuwe taken waarmee de opleidingen geconfronteerd worden, adviseert de commissie om de stijgende werkdruk voor het personeel zo te hanteren dat de verdere professionele ontwikkeling van de lectoren niet in het gedrang komt.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

De huisvesting, materiële voorzieningen en de materiële randvoorwaarden waren in de meeste gevallen toereikend om het programma te realiseren.

Overal wordt geïnvesteerd in ICT en de toepassingen ervan. Er zijn over het algemeen voldoende pc's en er wordt gezorgd voor voldoende ruimte en faciliteiten. Bibliotheek en mediatheek zijn over het algemeen goed uitgebouwd en ondersteunend voor de opleiding. Het gebruik van leerplatformen is beperkt.

De eigenheid van de opleiding kleuteronderwijs is niet altijd terug te vinden binnen de gebouwen op de campussen. De commissie adviseert om de identiteit van de opleiding duidelijker tot uiting te brengen in de lokalen en de gangen. De creativiteit van de toekomstige kleuteronderwijzers kan hier gebruikt worden.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

Studiebegeleiding krijgt overal de nodige aandacht. Dit is zeker een sterk punt van de professioneel gerichte bacheloropleiding kleuteronderwijs in Vlaanderen.

De begeleiding en de informatievoorziening sluiten aan bij de behoeften en vragen van de studenten. Studenten zijn voor hun studie- en persoonlijke problemen degelijk omringd door de lectoren en de studiebegeleiders. Er is een waaier aan begeleidingsinitiatieven zowel bij de start van de opleiding als doorheen de opleiding. Alle opleidingen beschikken bovendien over een goed werkende Ombudsdienst.

Studenten signaleren een groot welbevinden door de laagdrempelige toegang tot en communicatie met lectoren.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

De commissie constateert dat alle hogescholen doelbewust bezig zijn met de kwaliteitszorg van hun opleiding. Veelal gebruiken ze daarvoor de PDCA-kwaliteitscirkel. Daarin is het borgen van de kwaliteit terecht een

bijzonder belangrijke fase. Jammer genoeg heeft de commissie vastgesteld dat deze fase niet overal in voldoende mate de noodzakelijke expliciete aandacht krijgt.

Wie een opleiding vorm geeft moet niet alleen oog hebben voor het vastleggen van inhoudelijke doelstellingen maar evenzeer voor het aangeven van de te bereiken streefdoelen. Deze laatste doelen heeft de commissie hoogst zelden kunnen lezen.

'Meten is weten' is een breed verspreide slagzin. Aan metingen is er ook in de opleidingen geen gebrek. Toch wijst de commissie er op dat de metingen niet altijd voldoende systematisch en frequent gebeuren. Ook het doorspelen van de resultaten aan alle betrokken actoren en het nadrukkelijk opvolgen van de geplande acties is een must.

Onder de studenten worden in alle opleidingen tevredenheidsvragen afgenomen. Dit is een belangrijk instrument om zicht te krijgen op hun welbevinden. Veelal was het aantal respondenten te laag om relevante conclusies uit de resultaten af te leiden. De commissie vindt dat er best voor een vorm van begeleiding bij het invullen van dit soort bevraging wordt gezorgd. Ook op onderzoektechnisch gebied zijn bijstellingen nodig. De commissie meent dat eventueel proefvragen kunnen gehouden worden.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

Het is een belangrijke positieve vaststelling dat alle hogescholen oog hebben voor verbeterpunten in hun opleiding: dit is een van de manieren om het dynamische aspect van onderwijs blijvend te ondersteunen en de opleidingskwaliteit hoog te houden. Om dit te realiseren stelt de commissie dat er doorgaans meer nood is aan een regelmatige uitwerking en opvolging van de ondernomen of de te ondernemen acties.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Iedereen is ervan overtuigd dat niet alleen het consulteren maar ook het inschakelen van medewerkers, studenten, afgestudeerden en het actieve beroepenveld noodzakelijk is om de hedendaagse opleiding beter vorm te geven en te evalueren. De inbreng van (allerlei) verschillende participanten vindt de commissie zeer behoorlijk. Om dit alles nog efficiënter te laten verlopen is de commissie ervan overtuigd dat er nood is aan specifieke methodieken.

De alumniwerking staat bijna overal nog in haar kinderschoenen.

De bruikbaarheid van resultaten op grond van eenmalige samenkomsten van deze doelgroepen is beperkt. De commissie beveelt daarom aan deze bijeenkomsten frequenter te plannen. Door deze ontmoetingsmomenten met zorg voor te bereiden, kan hun daadwerkelijke invloed in de curriculumvernieuwing in belangrijke mate stijgen.

Er zijn heel wat goede stagescholen en mentoren nodig om de studenten praktijkervaringen te laten verwerven. De commissie stelt vast dat de opleidingen daar bijzonder veel aandacht aan besteden en er grondig werk van maken. De commissie vindt daarom dat de samenwerking met het werkveld overal een prioritaair aandachtspunt moet blijven.

De opleidingen nemen regelmatig initiatieven om hun medewerkers uit de hogeschool en uit de stagescholen bij te scholen. De commissie meent dat het eveneens de opdracht van de hogeschool is om voor de afgestudeerden nascholingsinitiatieven te plannen.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

Dat het gerealiseerde niveau gestadig moet geëvalueerd worden, staat buiten kijf. De gevisiteerde opleidingen hebben aandacht voor deze permanente evaluatie al doen ze dat op uiteenlopende wijzen. Daarbij moet vooral aandacht worden besteed aan de objectiviteit van de evaluatie. In dat verband vindt de commissie het noodzakelijk dat het lectorenteam werkt aan gezamenlijk aanvaarde en transparante criteria.

De commissie is ervan overtuigd dat investeren in internationalisering een belangrijke doelstelling voor de hedendaagse opleiding moet zijn. Doorgaans heeft de commissie moeten vaststellen dat dit niet krachtig genoeg gebeurt. De commissie vraagt dan ook nadrukkelijk meer initiatieven te nemen op het vlak van internationalisering en dit zowel voor de lectoren als voor de studenten.

In de huidige tijd moeten leraren multifunctioneel kunnen ingezet worden. Dat geldt ook voor kleuteronderwijzer(es)s(en). Daarom is het noodzakelijk dat de opleiding voldoende aandacht besteed aan andere functies die hun afgestudeerden kunnen toegewezen krijgen, ook buiten het onderwijscircuit. Om daarop een goede kijk te hebben is het waardevol de tewerkstelling van afgestudeerden in kaart te brengen en op te volgen. Tevens vindt de commissie dat het noodzakelijk is contacten te onderhouden met instellingen die buiten het onderwijs verantwoordelijk zijn voor jonge kinderen.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

Het is belangrijk dat de opleiding zicht heeft op de variabelen die studiebelemmerend of studiebevorderend zijn. Daarom beveelt de commissie aan dat er door de studiebegeleidingsdiensten onder meer regelmatig onderzoek gebeurt bij niet-geslaagden en uitvallers tijdens de opleiding.

De commissie benadrukt dat er overal meerdere initiatieven worden genomen om de heterogene instroom meer slaagkansen te geven onder meer door het organiseren van instroomcursussen en studiebegeleiding.

Daarnaast heeft de commissie meermaals vastgesteld dat de doorstroming van het eerste naar het tweede jaar voor vele studenten moeilijk verloopt. Ook dit probleem dient grondig onder de loep genomen worden. Zo kunnen er wellicht passende initiatieven genomen worden om een betere doorstroming te realiseren.

De opleidingen hebben aandacht voor de slaagcijfers doorheen de opeenvolgende studiejaren maar een expliciete vergelijking zou aanleiding kunnen geven tot het vastleggen van streefcijfers en het formuleren van verbeterprojecten.

Hoofdstuk 4 Vergelijkende tabel kwaliteitsaspecten

De oordelen van de commissie op de zes onderwerpen en de daarbij horende facetten wordt in een vergelijkende tabel weergegeven. De commissieleden hebben per facet een score op een vierpuntschaal (onvoldoende, voldoende, goed, excellent) en per onderwerp een score op een tweepuntschaal (onvoldoende, voldoende) weergegeven.

De toekenning van het oordeel slaat op het geheel van het facet en het onderwerp en is onderbouwd met argumenten. De oordelen moeten gelezen worden in samenhang met de tekst in de deelrapporten per instelling. Deze tabellen dienen dan ook met de nodige omzichtigheid te worden benaderd.

Verklaring van de scores op facetniveau

E	Excellent: de opleiding realiseert voor het facet een niveau waardoor de ze zowel in Vlaanderen als internationaal als een voorbeeld van goede praktijk kan functioneren.
G	Goed: het niveau van de opleiding stijgt voor het facet boven de basiskwaliteit uit.
V	Voldoende: de opleiding beantwoordt voor dit facet aan de basisstandaard of basisnorm voor respectievelijk een professionele bachelor, academische bachelor of master.
O	Onvoldoende: de opleiding presteert voor het facet beneden de gestelde verwachting en er is voor dit punt beleidsaandacht is.
NVT	Het facet is voor beoordeling van de opleiding niet van toepassing .
OK	Wordt vermeld bij het facet studieomvang indien de opleiding voldoet aan de decretale eisen omtrent de studieomvang.

Verklaring van de scores op onderwerpniveau

V	Voldoende: de visitatiecommissie geeft hiermee aan dat de opleiding op onderwerpniveau voldoet aan de basiskwaliteit.
O	Onvoldoende: de visitatiecommissie geeft hiermee aan dat de opleiding op onderwerpniveau niet voldoet aan de basiskwaliteit.

Verklaring van de gebruikte afkortingen in de tabel en, indien de opleiding ingericht werd op meer dan één locatie, opsomming van de gevisiteerde locaties.

Artev	Arteveldehogeschool
EhB	Erasmushogeschool Brussel
EHSAL	EHSAL, Europese Hogeschool Brussel

GRP-T	Groep-T Leuven Hogeschool
HA	Hogeschool Antwerpen - Antwerpen campust 't Zuid, Antwerpen - Lier campus Lier
HOGENT	Hogeschool Gent
HOWEST	Hogeschool West-Vlaanderen
KaHoSL	Katholieke Hogeschool Sint-Lieven
Katho	Katholieke Hogeschool Zuid-West-Vlaanderen - Dag dagonderwijs - OHO Open Hoger Onderwijs (afstandsonderwijs) - RENO campus Torhout - PHO campus Tielt
KdG	Karel de Grote-Hogeschool
KHBO	Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende
KHK	Katholieke Hogeschool Kempen
KHLeu	Katholieke Hogeschool Leuven - Heverlee campus Heverlee - Diest campus Clenardus (Diest)
KHLim	Katholieke Hogeschool Limburg
KHM	Katholieke Hogeschool Mechelen
XIOS	XIOS Hogeschool Limburg

	Artev	EHSAL	EhB	Groep T	HA	HoGent	HoWest	KaHoSL	KATHO	KdG	KHBO	KHK	KHLeu	KHLim	KHM	XIOS
Onderwerp 1: Doelstellingen	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 1.1.: Niveau en oriëntatie	G	G	G	G	V	O	V	V	G	G	V	G	G	G	G	G
Facet 1.2.: Domeinspecifieke eisen	G	G	V	G	V	V	G	V	V	G	V	G	V	G	G	V
Onderwerp 2: Programma	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.1.: Relatie doelstelling en inhoud	G	G	G	G	V	V	V	V	V	G	V	G	V	G	V	V
Facet 2.2.: Eisen professionele en academische gerichtheid	G	G	G	G	V	V	V	G	V	G	V	G	V	V	G	V
Facet 2.3.: Samenhang	G	G	V	G	V	V	V	V	1	G	V	G	V	V	G	V
Facet 2.4.: Studieomvang	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK
Facet 2.5.: Studielast	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 2.6.: Afstemming vormgeving – inhoud	G	G	G	G	V	V	V	V	V	G	V	V	G	V	V	V
Facet 2.7.: Beoordeling en toetsing	G	V	V	V	V	V	V	V	V	G	G	G	G	G	G	G
Facet 2.8.: *Masterproef	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT	NVT
Facet 2.9.: Toelatingsvoorwaarden	G	V	V	V	V	V	G	V	V	G	G	G	V	G	G	G
Onderwerp 3: Inzet van personeel	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 3.1.: Kwaliteit personeel	G	V	V	G	V	V	V	V	V	G	G	G	G	G	V	V
Facet 3.2.: Eisen professionele/academische gerichtheid	G	G	V	V	V	V	V	V	G	G	V	V	G	V	V	V
Facet 3.3.: Kwantiteit personeel	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Onderwerp 4: Voorzieningen	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 4.1.: Materiële voorzieningen	V	G	G	V	V	G	V	G	G	V	O	G	V	V	V	V
Facet 4.2.: Studiebegeleiding	G	G	G	G	V	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G	G
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 5.1.: Evaluatie resultaten	V	G	V	V	O	V	V	G	G	G	V	G	G	G	G	G
Facet 5.2.: Maatregelen tot verbetering	G	G	V	G	V	V	V	O	V	G	V	V	G	V	G	V
Facet 5.3.: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	V	V	V	V	V	V	V	V	V	G	V	V	G	G	V	V
Onderwerp 6: Resultaten	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V
Facet 6.1.: Gerealiseerd niveau	G	G	V	V	V	V	V	V	2	G	V	V	G	G	V	V
Facet 6.2.: Onderwijsrendement	V	G	V	V	O	O	V	V	V	V	V	V	V	V	V	V

1 : KATHO: 2.3: dag: 'G'; OHO: 'V'

2: KATHO: 6.1: dag: 'G'; OHO: 'V'

Hoofdstuk 7 Hogeschool West-Vlaanderen

Algemene toelichting bij de professioneel gerichte bacheloropleiding in het Onderwijs: kleuteronderwijs aan de Hogeschool West-Vlaanderen

De Hogeschool West-Vlaanderen – kortweg HOWEST – ontstond in 1995 door een fusie van zes hogescholen in Brugge, Kortrijk, Oostende en De Haan. Sinds 1995 bestaat HOWEST uit vijf departementen in Brugge, Kortrijk en Oostende:

- departement Lerarenopleiding (Brugge)
- departement Simon Stevin (Brugge-Sint-Michiels)
- departement Hiepso (Kortrijk)
- departement PIH (Kortrijk)
- departement Vesalius-HISS (Oostende)

Het departement Lerarenopleiding biedt drie bacheloropleidingen aan: kleuteronderwijs, lager onderwijs en secundair onderwijs.

Sinds 2003 is de Hogeschool West-Vlaanderen lid van de Associatie Universiteit Gent (AUGent), samen met de Universiteit Gent, de Hogeschool Gent en de Arteveldehogeschool.

De commissie heeft vastgesteld dat het departement duidelijk in een overgangsfase zit. Er hebben zich de voorbije academiejaren veel wijzigingen op diverse niveaus en in de bestaffing voorgedaan. De opleiding staat voor een cultuuromslag en een groot aantal uitdagingen. Het opdrijven van het beleidsvoerend vermogen en het onderwijskundig leiderschap zullen bepalend zijn voor de realisatie van de inhoudelijke, praktische en organisatorische veranderingen.

In het academiejaar 2006-2007 startte het eerste jaar volledig modulair. Het tweede en derde jaar zullen volgen.

Op 30 oktober 2006 telde de opleiding kleuteronderwijs 69 studenten, het departement Lerarenopleiding 314 en de hogeschool 4.209 studenten.

Onderwerp 1 Doelstellingen van de opleiding

Facet 1.1 Niveau en oriëntatie van de professioneel gerichte bachelor

Beoordelingscriteria:

De opleidingsdoelstellingen zijn er op gericht de student te brengen tot:

- het beheersen van algemene competenties als denk- en redeneervaardigheid, het verwerven en verwerken van informatie, het vermogen tot kritische reflectie en projectmatig werken, creativiteit, het kunnen uitvoeren van eenvoudige leidinggevende taken, het vermogen tot communiceren van informatie, ideeën, problemen en oplossingen, zowel aan specialisten als aan leken en een ingesteldheid tot levenslang leren;
- het beheersen van algemene beroepsgerichte competenties als teamgericht kunnen werken, oplossingsgericht kunnen werken in de zin van het zelfstandig kunnen definiëren en analyseren van complexe probleemsituaties in de beroepspraktijk en het kunnen ontwikkelen en toepassen van zinvolle oplossingsstrategieën, en het besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid samenhangend met de beroepspraktijk;
- het beheersen van beroepsspecifieke competenties op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding heeft onderwijsdoelstellingen geformuleerd die in het verlengde liggen van de missie van de hogeschool en van de visie van het departement Lerarenopleiding.

De commissie heeft vastgesteld dat de vooropgezette doelstellingen aansluiten bij de decretaal bepaalde basiscompetenties voor de leraar kleuteronderwijs. Deze werden ook gehanteerd voor het opmaken van het domeinspecifieke referentiekader van de associatie.

De commissie vindt het jammer dat de recent ontwikkelde visie van de opleiding op kleuteronderwijs niet expliciet genoeg teruggevonden werd in de bezorgde documenten.

De hogeschool heeft een 'beleidsplan internationalisering' uitgewerkt. De commissie vindt in de opleidingsdoelstellingen nog te weinig verwijzingen naar de internationale dimensie.

De commissie heeft competentiegericht leren teruggevonden in de doelstellingen van de opleiding. De opleiding vertaalde de basiscompetenties in meer concrete doelen. De hogeschool richtte vorming in competentiegericht leren en evalueren in. De commissie had inzage in het stappenplan voor de overstap in 2006-2007 naar een structuur voor modulair competentiegericht onderwijs. Hierin levert elke module een bijdrage tot de basiscompetenties die bereikt worden via deelcompetenties, die kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes integreren.

De commissie vraagt aandacht voor de relatie tussen de competenties en het nieuwe onderwijsconcept. Ze meent dat sommige begincompetenties te algemeen geformuleerd blijven en daarom weinig informatief zijn voor student én docent in het leerproces. Ook heeft de commissie vastgesteld, dat de uitwerking van de competenties in deel- en basiscompetenties nog verduidelijking vergt. De commissie is er zich van bewust dat de opleiding hier sinds kort volop aan werkt.

De commissie meent dat de opleiding in de doelstellingen aandacht heeft voor de beroepsgerichte vaardigheden.

Elk opleidingsonderdeel en/of elke partim besteedt aandacht aan de aansluiting met het werkveld. De opleiding voorziet een vakkenstage, waarbij algemene beroepsvaardigheden, relationele competenties, persoonsontwikkeling en/of creativiteit een plaats krijgen, en een didactische stage, die voorbereidt op het beroep en grotendeels plaatsvindt in het werkveld.

De commissie heeft door inzage van de 'studiewijzer', de studiegids en de handleiding stage vastgesteld, dat de opleidingsdoelstellingen, basiscompetenties, leerinhouden en attitudes voor de stage zijn uitgeschreven. De link tussen de basiscompetenties en de opleidingsonderdelen is aangegeven. De student ontvangt deze publicaties samen met het onderwijs- en examenreglement en krijgt toelichting bij aanvang van het academiejaar. De doelstellingen van het eindwerk staan in een handleiding tot het schrijven van het eindwerk. De 'stagewijzer' voor mentoren geeft de stagedoelen en de basiscompetenties weer.

De commissie heeft tijdens de gesprekken vastgesteld dat studenten, bij de opleiding betrokken personeelsleden en externe betrokkenen op de hoogte zijn van de opleidingsdoelstellingen. Studenten en mentoren bevestigen dat de studiegids en de 'stagewijzer' handige instrumenten zijn.

De commissie had de indruk dat de opleiding niet helemaal geïnformeerd is over de financiële en juridische randvoorwaarden van het onderwijsbeleid. Blijkbaar zijn het onderwerpen waarmee het management van de opleiding niet geconfronteerd wordt, omdat deze randvoorwaarden kennelijk vastliggen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert om de internationale dimensie sterker te expliciteren in haar doelstellingen.

De commissie raadt de opleiding aan eenduidigheid in de begripsvorming te creëren tussen de verschillende benamingen van doelen en competenties.

De commissie raadt de opleiding aan om de zaken waarvoor zij staat, beter te expliciteren.

Facet 1.2 Domeinspecifieke eisen

Beoordelingscriteria:

- De doelstellingen van de opleiding (uitgedrukt in eindkwalificaties van de student) sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en het relevante beroepenveld gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk of kunstpraktijk). Ze zijn, ingeval van gereguleerde beroepen, in overeenstemming met de reglementering of regelgeving ter zake.
- Voor professioneel gerichte bacheloropleidingen zijn de eindkwalificaties getoetst bij het relevante beroepenveld.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding neemt initiatieven om haar doelstellingen te laten aansluiten bij de wensen en behoeften van het beoogde beroepenveld. De nagestreefde eindkwalificaties van de student worden overlegd met directies en

mentoren van partnerscholen, de Opleidingscommissie, externe deskundigen, lectoren en studenten via contacten in het kader van internationalisering. De groeilijn bouwt de doelstellingen gradueel op per studiejaar, van hoorcolleges naar zelfstandiger werken, van startende student naar startcompetente kleuteronderwijzer.

De opleiding stelt dat het, door de verscheidenheid van systemen, 'moeilijk' is om te vergelijken met buitenlandse vakgenoten. Bij een poging tot vergelijking blijken vooral de visie op praktijkbegeleiding en het contact met het werkveld te scoren. De opleiding concludeert hieruit dat haar visie op het beroep de vergelijking kan doorstaan met andere opleidingen in binnen- en buitenland.

De commissie meent te mogen zeggen dat de doelstellingen van de opleiding aansluiten bij de eisen van het relevante beroepenveld en een professionele bacheloropleiding. De commissie leidt dat af uit onder meer de tevredenheid van het werkveld op dat vlak, en uit het feit dat de opleiding rekening houdt met accenten die het werkveld legt (zorgverbreding, GOK-beleid, aandacht voor diversiteit, reflecteren, de hulpvraag van kleuters expliciteren ...). Tijdens de gesprekken met afgestudeerden en het werkveld hoorde de commissie, dat de opleiding de eindkwalificaties toetst.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 1, doelstellingen van de opleiding: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 1.1, niveau en oriëntatie: voldoende

facet 1.2, domeinspecifieke eisen: goed

en op basis van de volgende constatering:

- De opleiding heeft onderwijsdoelstellingen geformuleerd die aansluiten bij de decretaal bepaalde basiscompetenties voor de bachelor kleuteronderwijs.
- Competentiegericht leren is terug te vinden in de doelstellingen.
- Sommige begincompetenties zijn algemeen geformuleerd en de uitwerking ervan in basis- en deelcompetenties vraagt om verduidelijking.
- De opleiding heeft aandacht voor beroepsgerichte vaardigheden.
- De opleidingsdoelstellingen verwijzen weinig naar de internationale dimensie.
- Er is overleg met directies en mentoren van partnerscholen, met het oog op de aansluiting van de doelstellingen bij de wensen van het beoogde beroepenveld.
- Een vergelijking met buitenlandse vakgenoten is – gegeven de verscheidenheid van de systemen – moeilijk.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 2 Programma

Facet 2.1 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma

Beoordelingscriteria:

- Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties van de opleiding qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.
- De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.
- De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding heeft de basiscompetenties geoperationaliseerd door de uitsplitsing in kennis, vaardigheden en attitudes, en geconcretiseerd in de opleidingsonderdelen van het opleidingsprogramma. De vertaalslag naar concrete doelstellingen gebeurt op het niveau van elk opleidingsonderdeel en/of elke partim. De commissie heeft kunnen vaststellen dat de doelstellingen, inhoud, werkvormen en de wijze van evalueren per opleidingsonderdeel in de studiegids zijn opgenomen.

De commissie vraagt, bij het operationaliseren van de basiscompetenties binnen de opleidingsonderdelen, aandacht voor het vermijden van verschillende terminologieën voor dezelfde begrippen, bijvoorbeeld begincompetenties versus beginsituatie, deelcompetenties versus doelstellingen.

Het niveau en de inhoud van de meeste onderwijsonderdelen beantwoorden aan het niveau bachelor kleuteronderwijs. Voor sommige vakgebieden vraagt de commissie erover na te denken om de inhoud meer af te stemmen op het kleuteronderwijs en vooral op de praktijk ervan. Dat mag alleen niet ten koste gaan van het cognitieve kader van de opleidingsonderdelen Nederlands en pedagogie.

De inhoud en het niveau van de opleidingsonderdelen worden getoetst via contacten met het werkveld, oud-studenten, collega-opleidingen en internationale contacten. De commissie meent dat de inhoud van de opleidingsonderdelen en het bachelorniveau in orde zijn.

Door de modularisering worden door de opleiding nu de eerste initiatieven genomen tot het opnemen van disciplineoverschrijdende elementen in het curriculum. Deze bevinden zich vooral in de praktijkopdrachten en stages.

Tijdens de gesprekken met studenten en lectoren krijgt de commissie praktijkverhalen over de disciplineoverschrijdende aanpak bij praktijkopdrachten. De commissie vindt het positief dat er verruimende stages ingebouwd zijn, bijvoorbeeld stage in het buitengewoon onderwijs, methodescholen, Katrol, 't Scharnier, de jeugdbibliotheek enzovoort. Hieronder lijkt voor de commissie de huiswerk-/spelbegeleiding, waarin studenten kinderen binnen een gezin ondersteunen, een interessante praktijk en een rijke leerervaring voor de student, mits hij wordt begeleid.

Een karakteristiek van het competentiegericht onderwijs en het modulaire systeem is onder meer de zelfsturing van de student in zijn eigen leerproces. Tijdens gesprekken stellen studenten dat het modulaire systeem de werkdruk verhoogt. In dit systeem vormen de taken een aparte module die in één semester wordt afgewerkt. Voorheen hadden de studenten het hele jaar de tijd om diezelfde taken uit te voeren. Studenten van het derde

jaar gaven aan, dat ze ervaren dat niet alle lectoren steeds op de hoogte zijn van elkaars taken die studenten moeten uitwerken. Een planmatig overzicht zou de studenten helpen hun eigen leertraject beter gestalte te geven. De differentiatie naar de verschillende studenten zou beter moeten geëxpliciteerd worden.

Op departementaal niveau wordt internationalisering gecoördineerd door twee lectoren: één lector werkt het beleid uit voor inkomende studenten en lectoren, de andere coördineert de uitgaande studenten en de internationale studiereizen.

Tijdens de gesprekken hoorde de commissie binnen de opleiding een begin van een visie op internationalisering en een keuze voor kwaliteitsvolle partnerinstellingen. De opleiding wil de internationale dimensie stimuleren en werkte een meer structurele aanpak uit voor internationale stages, Erasmusuitwisselingen, studenten- en lectorenmobiliteit, *internationalisation at home* en deelname aan internationale projecten.

Op het ogenblik van de visitatie bestaat internationalisering voornamelijk uit een uitwisseling van studenten en lectoren uit Nederland (Utrecht en 's-Hertogenbosch). Studenten kunnen ook kiezen voor een buitenlandse stage in Gambia. Twee lectoren gingen onder meer naar Barcelona voor 'Filosofen met kinderen' en twee anderen gingen naar Salzburg voor een demonstratie over het geïntegreerd werken tussen de lector muziek, beeld, taal en wiskunde. Het enthousiasme hierover was groot, maar een toepassing naar het eigen programma heeft de commissie enkel teruggevonden in praktijkopdrachten, niet in cursussen of andere voorgelegde documenten.

De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding kleuteronderwijs momenteel aan studenten de mogelijkheid biedt om stage te lopen in het buitenland en theoretische modules te volgen binnen het ECTS-systeem. Daarnaast neemt elke student deel aan een internationale studiereis met workshops in de (Nederlandse) partnerscholen.

De commissie meent dat de internationalisering van het onderwijsprogramma moet worden geactiveerd. De participatiegraad is eerder laag, zowel voor studenten als lectoren, en de samenwerkingsvormen en internationale contacten zijn beperkt. Hierdoor blijft de concretisering van recente onderwijsontwikkelingen in binnen- en buitenland in het programma beperkt tot onder meer de uitwerking van een studielandschap en trajectbegeleiding.

De procedure voor curriculumherziening en -innovatie is uitgewerkt door een hogeschooldienst. Het voorstel tot herziening en/of innovatie vertrekt bij het opleidingsteam en de Opleidingscommissie. De participatie van lectoren, studenten en werkveld bij curriculumontwikkeling, -herziening en -innovatie lijkt voor de commissie op niveau.

De commissie heeft niet helder kunnen krijgen op welk niveau het onderwijskundige leiderschap zich situeert. Langs de ene kant lijkt de opleiding de motor te zijn van onderwijskundige vernieuwingen, langs de andere kant verschuilt de opleiding zich tijdens de gesprekken soms achter 'van boven af opgelegd'.

Aanbevelingen ter verbetering:

De opleiding moet de internationale dimensie uitbouwen en nagaan hoe de deelname aan internationale projecten kan vergroten. De commissie adviseert het departement om aan de verantwoordelijken voor internationalisering op korte termijn de nodige middelen en ruimte te geven.

De commissie vraagt om disciplineoverschrijdend te werken, ook buiten de praktijkopdrachten.

Facet 2.2 Eisen professionele gerichtheid van het programma

Beoordelingscriteria:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats via vakliteratuur, aan de beroeps- of kunstpraktijk ontleend studiemateriaal en via interactie met de beroepspraktijk, de kunstpraktijk en/of (toegepast) onderzoek.
- Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het vakgebied/de discipline.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van beroeps- of artistieke vaardigheden en heeft aantoonbare verbanden met de actuele beroepspraktijk.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De kennisopbouw gebeurt successief of concentrisch, en soms thematisch. Lectoren integreren de verworven kennis in opdrachten, waardoor de student de kennis leert omzetten in de praktijk. De commissie meent dat de aandacht voor kennisontwikkeling in sommige opleidingsonderdelen wat meer op de voorgrond mag treden. De theoretische onderbouwing van een concept als 'actieonderzoek' bijvoorbeeld, zou de opleiding naar een hoger niveau kunnen tillen. Voor de overdracht van knowhow die in de opleiding niet aanwezig is, worden gastprofessoren, gastsprekers, lectoren uit andere opleidingen en de Pedagogische begeleidingsdienst ingezet.

Studenten en afgestudeerden bevestigen aan de commissie, dat de opleiding zich, naast cognitieve aspecten, sterk richt op generieke, maar vooral op algemene en specifieke beroepsvaardigheden, bijvoorbeeld in de opleidingsonderdelen didactische vaardigheden, opvoedkunde en stage, en via didactische oefeningen en sociale vaardigheidstrainingen.

De commissie stelt vast dat de opleiding nog meer aandacht kan besteden aan het werken met kinderen met specifieke problemen, autisme, anderstaligen en buitengewoon onderwijs. Bovendien stellen afgestudeerden dat de opleiding ook aandacht mag besteden aan sommige praktische aspecten die bij het klassenleven komen kijken.

De commissie ervoer in de gesprekken met de studenten een duidelijke groei van het eerste naar het derde leerjaar op verschillende terreinen, zoals communicatie- en taalvaardigheid, motivatie, samenwerken, een breder beeld van de invulling van de taak, agogische vaardigheden, het besef van levenslang leren en sociale vaardigheden. Vooral de kritische ingesteldheid van derdejaarsstudenten is de commissie opgevallen, met name over de gehanteerde onderwijs- en begeleidingsstijl van sommige lectoren.

Stage

Studenten doen werkveldervaring op tijdens hun stage.

In het eerste jaar loopt de student vier weken didactische stage: één week luisterstage met observatie en participatieve momenten, één week vakkenstage met klemtoon op creatieve en expressieve vorming en twee weken actieve didactische stage. In het academiejaar 2005-2006 werden tweemaal twee lesdagen toegevoegd om de ervaring te verruimen.

In het tweede jaar zijn er zeven weken stage: vijf weken actieve didactische stage en twee weken vakkenstage, waarvan één week 'uit huis'. Deze vijf weken worden opgesplitst in één week, daarna twee weken met een onderbreking van een vakantieweek en worden afgesloten met twee weken didactische stage in blok.

In het derde jaar loopt de stage over twaalf weken. De stages worden ingedeeld in twee weken vakkenstage, twee weken stage in het buitengewoon onderwijs, twee weken stage in een methodeschool of een equivalent en zes weken zelfstandige stage, die ondersteund wordt door een terugkommoment. Tijdens het terugkommoment is er via coaching en supervisie aandacht voor de integratie van verworven kennis in het didactisch handelen en de attitudevorming. De student kan, naast de verplichte stages, een eigen stagekeuze maken als oriëntatie naar mogelijke alternatieve werkvelden en als 'proevertje' om bijvoorbeeld na de basisopleiding een passende voortgezette opleiding te kiezen.

De opleiding stelt dat studenten hun stage lopen in scholen van het gemeenschaps-, gemeentelijk en stedelijk onderwijs van de provincie West-Vlaanderen en net over de grens met Oost-Vlaanderen. Studenten kunnen ook kiezen voor gespecialiseerde stageplaatsen, zoals instellingen BO Type 5, type 6 en 7 en multicultureel onderwijs. Scholen van het vrije katholieke net worden zelden als stageschool opgenomen.

De begeleiding van de stage gebeurt door een stagebegeleider van de opleiding en een mentor van de stageschool. Een handleiding – een 'stagewijzer' – voor de mentor verduidelijkt de visie van de opleiding op de stage.

De opleiding werkt aan een stagevolgsysteem via Dokeos. In een eerste fase wordt het systeem door de lectoren gebruikt; in een tweede fase krijgen de mentoren ook toegang tot het volgsysteem.

Minstens één keer per stageperiode komen een pedagoog en een praktijklector op stagebezoek. De studenten percipiëren het lectorenbezoek tijdens de stage eerder als een controle, met het puntenboekje in de hand. Zij ervaren het bezoek van de pedagogen als motiverend en aanmoedigend.

In het eerste jaar kent de opleiding aan de stage zes studiepunten, in het tweede jaar twaalf studiepunten en in het derde jaar 21 studiepunten toe. Binnen de volledig modulaire opleidingsstructuur zal de stage een omvang hebben van 45 studiepunten in overeenstemming met het voorontwerp van het decreet.

De samenwerking tussen de opleiding en stageverlenende scholen verloopt naar behoren en tot ieders voldoening. Er is een wisselwerking tussen de opleiding en het werkveld. De commissie vraagt aan de opleiding om de samenwerking tussen de stageverlenende scholen en de opleiding kleuteronderwijs formeler te maken.

Eindwerk

Een student van het derde jaar moet een persoonlijk praktijkrelevant werk voorleggen (nu vijf studiepunten, in het modulaire systeem zes studiepunten). De student moet aantonen dat hij bronnen kan verwerken en theorie kan ombuigen tot een praktisch gedeelte, via lessen in de kleuterklas of in een werkveld dat onderwijsgerelateerd is. De opleiding verwacht dat de student reflecteert op zijn eigen functioneren en blijk geeft van zelfstandigheid, creativiteit en beroepsvaardigheid.

Voor de studenten is er een brochure *Wenken en onderrichtingen* voor het schrijven van een eindwerk voorhanden, die door de opleiding wordt toegelicht. De begeleiding gebeurt door een (praktijk)lector van de opleiding.

De meeste eindwerken zijn een zeer praktische uitwerking van een thema. Een studie of wetenschappelijk onderzoek komt niet aan bod.

Het feit dat de opleiding kleuteronderwijs de stages als praktijkleermomenten de nodige aandacht geeft, vindt de commissie positief, ook dat momenteel wordt gezocht naar een betere wijze van het beoordelen van de stages. De commissie vindt het aangewezen dat de opleiding blijft nadenken over het proces van stage, eindwerk en de begeleiding ervan.

Tijdens de visitatiegesprekken stelt de opleiding, dat zij de aansluiting bij recente (internationale) ontwikkelingen in het vakgebied en de beroepspraktijk realiseert door studiebezoeken, één week creatieve activiteiten (eerste jaar) en projecten. De opleiding geeft hierbij voorbeelden: onder meer bezoeken aan musea waar specifieke programma's worden opgezet voor kleutergroepen, medewerking aan projecten voor muzische vorming en dramatische expressie, sociale vormingsdagen door Relatiestudio Gent, projecten 't Scharnier en de Katrol, intercultureel onderwijs enzovoort.

De commissie nam kennis van concrete voorbeelden van de interactie tussen de opleiding en maatschappelijke dienstverlening zoals onder meer de medewerking aan de Katrol, 't Scharnier, bibliotheekstage, toelevering van studenten in partnerscholen, medewerking aan projecten op stagescholen en partnerscholen, begeleiding bij uitstappen met kleuters, organisatie in een partnerschool van een daguitstap naar de zee of de zoo ...

Twee lectoren participeren aan de projecten Linker (inventarisatie van navormingsprojecten om deze te kunnen aanbieden aan mentoren en studenten) en Interreg. De commissie meent toch te mogen stellen, dat er weinig onderzoeksgebondenheid van het onderwijs is via onder andere de terugkoppeling van het (eigen) onderzoek naar het onderwijs en actieve betrokkenheid van studenten in het onderzoek binnen de opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert de opleiding haar sterke punten zoals de kleinschaligheid en het project de Katrol explicieter te verzilveren.

Wat de stagebezoeken betreft, moeten de afspraken tussen pedagogen, praktijklectoren en -mentoren over de wijze van begeleiding en benadering contractueel vastgelegd worden.

Persoonsoverschrijdende afspraken in verband met aanpak, evaluatie, opstellen van cursussen/examenvragen/eindwerken moeten schriftelijk geëxpliciteerd en gecommuniceerd worden.

Facet 2.3 Samenhang van het programma

Beoordelingscriterium:

- Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend opleidingsprogramma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

In het zelfevaluatie-rapport is er sprake van een sequentiële opbouw en coherentie van het programma in termen van het normtraject. Dat is horizontaal en verticaal zichtbaar door de verdieping en verruiming van leerinhouden, vaardigheden en attitudes.

De opleiding moet werk maken van de bewaking van de inhoudelijke samenhang van het programma bij de modulaire opbouw. De commissie vraagt de opleiding om op dit punt aandacht te hebben en zorg te dragen voor 'ankers' waar deze samenhang tussen de modules en moduleonderdelen kan aan worden opgehangen.

De opleiding opteert voor een brede basisopleiding met een keuzemogelijkheid in het derde jaar. In de eerste twee jaren doorloopt elke student hetzelfde curriculum met een differentiatie in de coaching. In het derde jaar kunnen studenten kiezen voor een buitenlandse ervaring. De 'blijvers' kiezen uit stageplaatsen met verschillende types kinderen met een handicap, een bibliotheekervaring, een methodeschool of samenwerking met de Katrol of 't Scharnier.

De commissie meent dat de verhouding en afstemming tussen het verplichte programma en de keuzeopleidingsonderdelen kan worden vergroot. De keuze voor een brede basisvorming beperkt de eigen keuzemogelijkheden voor de studenten.

Een flexibel leertraject is mogelijk voor studenten met EVK en EVC. Ook studenten die voor stage en/of eindwerk niet slagen, kunnen alles afwerken in één semester en afstuderen in januari. De commissie stelt vast dat de relatie tussen het programma en flexibele leertrajecten beperkt is tot het afsluiten van geïndividualiseerde leertrajecten.

De afstemming van het programma bij samenwerking met andere instellingen gebeurt op associatieniveau en het niveau van het platform van de lerarenopleidingen van de Vlaamse Autonome Hogescholen.

Met betrekking tot de samenhang van het programma is de commissie van mening, dat de opleiding nog een heel eind af te leggen heeft. De commissie vertrouwt erop dat de inhoudelijke discussies rond de vormgeving van het modulaire systeem deze samenhang zullen bevorderen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert de opleiding te bewaken dat lectoren bij de opbouw van het modulaire programma niet afzonderlijk van elkaar werken.

Men moet de lectoren erop wijzen dat een rode draad (op alle vlakken) binnen het aangeboden programma een noodzaak is. Een schooleigen visie alleen is niet genoeg, het concretiseren van die visie moet iedereen op dezelfde manier verwezenlijken.

Facet 2.4 Studieomvang

Beoordelingscriterium:

- De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de studieomvang, bachelor: tenminste 180 studiepunten.

Oordeel van de visitatiecommissie: OK

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding bestaat uit drie studie jaren van elk 60 studiepunten. In totaal wordt dus een opleidingsprogramma georganiseerd van 180 studiepunten en voldoet de opleiding hiermee aan de formele eisen met betrekking tot de minimale studieomvang van een professioneel gerichte bacheloropleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.5 Studielast

Beoordelingscriteria:

- De werkelijke studietijd wordt getoetst en sluit aan bij de normen vastgesteld krachtens decreet.
- Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat er een studietijdmeting is uitgevoerd in 1998-1999. Deze gaf geen aanleiding tot bijsturing.

Vanaf 2002-2003 wordt er in elk studiejaar op het einde van het academiejaar een bevraging gedaan waarin de student onder meer ook gevraagd wordt aan te geven of de studiebelasting van de onderwijsactiviteit in overeenstemming is met het aantal studiepunten dat de studiegids aangeeft. Tendensen uit deze bevraging leiden tot bijsturing, met het oog op het in overeenstemming brengen van de begrote studietijd met de reële en de evenwichtige spreiding van de globale belasting over de twee semesters.

De opleiding voert een formele studietijdmeting uit via het leerplatform Dokeos vanaf januari 2007.

Op het vlak van studeerbaarheid heeft de commissie noch van studenten, noch van lectoren of het werkveld zwaarwegende knelpunten gehoord. Een verbetering van de communicatie onder alle lectoren die resulteert in de opmaak van een jaaroverzicht van opdrachten aan studenten zou opmerkingen in verband met een tijdelijke overbelasting van studenten kunnen voorkomen. De opleiding werkt aan een sjabloon voor de opdrachten, waarbij de lector vooraf een inschatting maakt van de begrote tijdsinvestering en waarbij de totaliteit van het aantal te besteden uren aan de taken binnen het aantal niet-contacturen moet blijven.

Als studiebelemmerende factoren stipt de opleiding de volgende punten aan:

- Zij rekruteert vooral uit zwakkere studierichtingen. Bij deze instroom zijn het schrijven en spreken in het Nederlands en de gebruikte studiemethode vaak ondermaats. Deze studenten zijn psychisch kwetsbaar, omdat zij onder meer negatieve studie-ervaringen achter de rug hebben en uit een milieu komen waar studeren geen prioriteit is. Door studiebegeleiding, mentoraat, monitoraat en bijkomende oefenmomenten voor Nederlands en muziek poogt de opleiding de slaagkansen van deze studenten te vergroten.
- Zij stelt in toenemende mate vast, dat studenten bijklussen om in de studiekosten (en soms in hun eigen onderhoud) te voorzien. De opleiding tracht de kosten zo laag mogelijk te houden en biedt studenten mogelijkheden om indien nodig steun te krijgen.

Als studiebevorderende factoren vermeldt de opleiding de beheersbare grootte van de studentengroep, waardoor het mogelijk is studenten persoonlijker aan te spreken. Een toegankelijke en studentvriendelijke mediatheek en talrijke computers met Internetaansluiting bevorderen het studiecomfort.

De commissie constateert een welbevinden bij de studenten, vooral bij studenten van het eerste en tweede opleidingsjaar. Dat is mede te danken aan de kleinschaligheid, toegankelijkheid en communicatie met de lectoren.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert de opleiding om werk te maken van het verzamelen van de benodigde gegevens voor het vastleggen van de reële studiebelasting.

De opleiding moet werk maken van een eenduidige communicatie tussen de lectoren.

Facet 2.6 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Beoordelingscriteria:

- Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen.
- De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De studiegids geeft per opleidingsonderdeel weer welke werkvormen er worden gebruikt. De opleiding stelt dat zij kiest voor een diversiteit aan werkvormen: hoorcolleges, werkcolleges, begeleide zelfstudie, studiebezoeken, individuele taken, projectwerking, probleemgestuurd onderwijs, practica, stage enzovoort. Als redenen voor deze keuze geeft de opleiding dat de instroom niet klaar is voor volledige zelfwerkzaamheid, het geloof dat variatie voorbereidt op een attitude van levenslang leren en de meerwaarde die het gebruik van complementaire werkvormen biedt.

De commissie heeft vastgesteld dat de didactische werkvormen op papier aansluiten bij de doelstellingen (op het niveau van de opleiding en van de opleidingsonderdelen), het didactische concept en de karakteristieken van de studenteninstroom. Het lijkt immers dat zowel de lectoren als de studenten op dit vlak beide dezelfde verwachting hebben. De commissie vindt het positief dat de opleiding verscheidene werkvormen opgeeft. Tegelijk stelt de commissie ook vast, dat het hoorcollege de meest gebruikte werkvorm is. Dit heeft ze vastgesteld op basis van de studiegids, de gesprekken met studenten en met afgestudeerden. De commissie besluit hieruit dat de variatie aan werkvormen te beperkt blijft. Tevens meent zij nog te weinig werkvormen terug te vinden die de studenten later in hun klaspraktijk kunnen gebruiken. Studenten stellen dat zij van alle lectoren verwachten, dat zij hun werkvormen variëren, zoals lectoren dat eisen van de studenten ("teach as you preach!").

De commissie meent dat de recente onderwijsontwikkelingen in binnen- en buitenland nog te weinig in het didactische concept en de uitwerking hun weerslag vinden.

Recente realisaties zijn de integratie van de practica in de opleiding, de zelfreflectie over de stage tijdens de supervisiemomenten, de sessies rond sociale en communicatieve vaardigheden en het werkcollege als voorbereiding van de stage in het eerste jaar.

In het strategische beleidsplan geeft de opleiding aan, dat 'omwille van het uitblijven van het nieuwe decreet het verder uitwerken van de modulaire structuur van de opleidingen wat op een laag pitje stond. Nu het nieuwe decreet er zit aan te komen en de krachtlijnen steeds meer bekend geraken, is het de hoogste tijd om de modulaire structuur verder uit te werken.'

De commissie vindt dat een zwak argument, omdat de opleiding dan eigenlijk wacht en extern gemotiveerd moet worden om een dergelijke vormgeving van het curriculum richting te geven. De commissie mist bij de opleiding een eigen en intrinsieke visie om onderwijs vorm te geven. De commissie meent dat de vormgeving van de

modules ('pakketten die zowel hoorcolleges als begeleide zelfstudie met opdrachten bevatten, en waar mogelijk vakoverschrijdende elementen in zich hebben') én inhoud momenteel nog in grote mate los van elkaar staan.

De opleiding stelt dat zij de studenten stimuleert tot zelfsturend leren door de pedagogisch-didactische ingrepen in de curricula bij de invoering van de modulaire structuur. De commissie heeft vragen bij deze stelling. Lectoren geven immers in gesprekken aan dat zij hun onderwijsvormgeving niet differentiëren naar de studenten en dat zij als lectoren de opdrachten aan de studenten geven.

Het zelfevaluatie-rapport geeft een overzicht van de gebruikte onderwijsmiddelen, met aanduiding van het bijhorende gebruiksdomein en de onderwijsvorm: handboek, gedrukte syllabus, handleiding/instructiebundel, multimediapresentatie, bord, bibliotheek, Internet, vergadering, ICT, oefenruimte enzovoort. De opleidingscoördinator bewaakt de kwaliteit van het schriftelijke studiemateriaal dat de lectoren gebruiken.

Bij de studie van de syllabi en/of cursussen die in het visitatielokaal ter beschikking waren, stelt de commissie vast dat de inhoudelijke kwaliteit van de onderwijsmiddelen over het algemeen voldoet. Daarentegen mist de commissie structuur in sommige syllabi. De commissie stelt op het vlak van lay-out en uiterlijk het volgende vast: het ontbreekt geregeld aan bijvoorbeeld een (overzichtelijke) inhoudsopgave van de artikelen die in de bundels zijn opgenomen en in sommige syllabi is het niet helder wat de 'rode draad'-tekst is, of merkt de commissie dat het gewoonweg gaat om een compilatie van diverse artikelen.

Het gebruik van ICT is beperkt in de opleiding. Er is een module ICT, waarin de basale vaardigheden worden aangeleerd. De commissie heeft vastgesteld dat de opleiding het initiatief heeft genomen om de aandacht voor het gebruik van nieuwe media en ICT te integreren in andere opleidingsonderdelen. De commissie vindt dat een goed voornemen, maar meent dat zij verder moeten reiken. Uit de gesprekken stelt de commissie vast dat er nog te weinig gebruik gemaakt wordt van ICT in de kleuterklas en door de studenten zelf (beeld-, geluid- en fotomateriaal).

De kwaliteit van de onderwijsmiddelen is niet altijd even goed in orde. In sommige gevallen zijn zij verouderd, in andere gevallen zijn ze stuk (bijvoorbeeld in het muzieklokaal).

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert de opleiding om lectoren en studenten te stimuleren tot het gebruik van ICT-toepassingen in onderwijs.

De commissie beveelt aan om de visie van het onderwijs ook tot uiting te laten komen in de dagelijkse praktijk ("teach as you preach").

Facet 2.7 Beoordeling en toetsing

Beoordelingscriterium:

- Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat en voor studenten inzichtelijk getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De organisatie van de toetsen en examens is omschreven in het onderwijs- en examenreglement.

Studenten hebben via participatiecommissies inspraak in de examenrooster. Een maand voor de start van de examenperiode geeft de opleidingscoördinator toelichting bij de rechten en plichten bij examens.

De commissie heeft over de organisatie van toetsen en examens geen belangrijke knelpunten geconstateerd.

Inzage in de studiegids en de agenda toont aan dat de opleiding verschillende evaluatiesystemen en -technieken hanteert, die gerelateerd zijn aan de competenties die de opleidingsonderdelen nastreven.

Er is de permanente evaluatie voor praktijkgerichte opleidingsonderdelen die gericht zijn op het groeiproces van de student. De meeste onderwijsactiviteiten worden periodiek geëvalueerd.

De commissie is van mening dat de verschillende evaluatievormen in relatie tot de doelstellingen van de opleidingsonderdelen en de opleiding als geheel, meer zouden kunnen variëren. Studenten kunnen voor meerdere en hogere uitdagingen worden geplaatst.

Voor elke onderwijsactiviteit worden de criteria en de wijze van beoordeling beschreven in de studiegidsen. Lectoren geven hierbij toelichting in het kader van hun onderwijsopdracht.

De commissie heeft vastgesteld dat de beoordeling van de door de studenten geleverde prestaties wordt gekenmerkt door een grote persoonlijke vrijheid van de lectoren, want elke lector maakt zijn eigen examenvragen. Er vindt hierop geen controle of "peer review" plaats voordat de examens aan de studenten worden voorgelegd. Dat heeft als voordeel dat er intensief feedback kan plaatsvinden, maar als nadeel dat de bewaking van de kwaliteit moeilijk is vast te stellen.

De opleiding is zich hiervan bewust en gaf tijdens de gesprekken met de commissie het voornemen te kennen dat snel te willen opnemen in het werkpakket.

De commissie heeft opgemerkt dat er nog veel kennisvragen worden gesteld. Deze zijn nog niet voldoende competentiegericht. Uit reacties tijdens de gesprekken leidt de commissie af, dat de opleiding niet competentiegericht toetst. De opleiding merkte aan de commissie op dat competenties meer in de praktijk getoetst worden aan de hand van bijvoorbeeld observatie-invulformulieren.

Bij het inkijken van examens stelde de commissie onder meer vast dat zij, vooral in het eerste jaar, vaak theoretisch blijven en zeer kennisgericht zijn. Hoewel sommige examenvragen van het derde jaar praktijkgericht zijn, zouden er volgens de commissie toch meer klaspraktijkgerichte vragen aan bod mogen komen, ook in de eerste twee jaren van de opleiding. De commissie meent dat de instaptoets Nederlands te weinig relevante kennis toetst.

Onder de rubriek 'De examencommissie' omschrijft het examenreglement onder meer de verantwoordelijkheid, aanstelling, samenstelling, beraadslaging, regels bij het stemmen, definitieve vaststelling van de examencijfers,

criteria bij het bepalen van de graad van het diploma, proces-verbaal van de beslissingen, proclamatie, mededeling van examenresultaten en het recht op feedback na bespreking van de examenresultaten.

De opleiding stelt dat zij streeft naar een transparant evaluatiegebeuren. Om die transparantie te bereiken: wordt het onderwijs- en examenreglement toegelicht en expliciteert de studiegids de evaluatie op het niveau van de opleidingsonderdelen en partims; de beide reglementen worden jaarlijks geëvalueerd en zonodig bijgestuurd; zet iedere lector minstens vijf typevragen in de examenbank op het intranet; wordt er bij het begin van het academiejaar een ombudspersoon aangesteld die geen lector is van de opleiding. De taken van de ombudspersoon zijn vastgelegd in het onderwijs- en examenreglement. Studenten kunnen hun klachten en problemen voorleggen aan de ombudspersoon, de voorzitter van de examencommissie, de opleidingscoördinator en een vertrouwenspersoon. De procedure voor de klachtenbehandeling is beschreven in het examenreglement. De ombudspersoon functioneert het hele jaar door en is dan ook aanspreekbaar bij permanente evaluatie; richt de opleiding feedbacksessies in; studenten hebben inzage in hun schriftelijke examens of krijgen een toelichting over hun mondelinge examens. Terugkoppeling bij permanente evaluatie gebeurt in de functionerings- en beoordelingsgesprekken die de begeleider voert met de student.

De commissie heeft tijdens de gesprekken kunnen vaststellen, dat de examenregeling vóór de examens mondeling wordt toegelicht. Studenten zijn op de hoogte van de eisen van de evaluatie, en de evaluatieprocedure is bekend bij studenten en personeelsleden.

De opleiding is zich bewust van de centrale plaats die de evaluatie inneemt in het leerproces. Vanuit kwaliteitszorg wordt het toetsgebeuren per opleidingsonderdeel en lesgever en/of evaluator jaarlijks bevraagd in de studentenenquête. Maar de resultaten van deze enquête werden onvoldoende verwerkt.

De beoordeling van de stage gebeurt aan de hand van evaluatiedocumenten die worden ingevuld door de mentor, de lector en de student. Na het doorlopen van alle stages voor het betreffende studiejaar bespreekt het opleidingsteam, rekening houdend met alle voorgaande evaluaties, de finale evaluatie en geeft het een quoterings. Studenten signaleren dat niet alle mentoren de evaluatie met hen bespreken; daarentegen is er een bespreking in de opleiding. Voor wat de feedback betreft die de studenten van mentoren krijgen, valt het ook de commissie op dat die soms marginaal is (opmerkingen zoals 'OK, goed ...' enzovoort komen zeer geregeld voor). De commissie stelt vast dat er tussen de opleiding en de mentoren hierover geen afspraken zijn gemaakt.

Het gewicht van de punten van de mentor in de totaalevaluatie bedraagt 30 procent, tegenover 70 procent voor de lectoren.

Tijdens de gesprekken stelde de opleiding dat ze een aangepast systeem van stagebeoordeling wil introduceren. Hierbij zou de evaluatie van de mentor of de lector meer of minder doorwegen afhankelijk van het aantal bezoeken in die stageperiode.

Een eindwerk wordt beoordeeld op inhoud, de didactische of praktische verwerking, de mate van zelfstandigheid en initiatief bij de student, de taal, de lay-out en de mondelinge verdediging.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt de opleiding aan om de examenbank verder uit te werken en te actualiseren.

De commissie vraagt om het gewicht van de puntenverdeling tussen mentoren en lectoren te onderzoeken.

De opleiding moet werk maken van de communicatie tussen de lectoren en moet de afspraken expliciteren.

Facet 2.8 Masterproef

Beoordelingscriteria

- De masteropleiding wordt afgesloten met een masterproef waarmee de student blijk geeft van een analytisch vermogen of van een zelfstandig probleemoplossend vermogen op academisch niveau of het vermogen tot kunstzinnige schepping. Het werkstuk weerspiegelt de algemeen kritisch-reflecterende ingesteldheid of de onderzoeksingesteldheid van de student.
- De masterproef heeft een omvang van ten minste één vijfde van het totale aantal studiepunten met een minimum van 15 en een maximum van 30 studiepunten.

Oordeel van de visitatiecommissie: niet van toepassing

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Dit facet is niet van toepassing voor een professioneel gerichte bacheloropleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Facet 2.9 Toelatingsvoorwaarden

Beoordelingscriteria:

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten bachelor:

- diploma secundair onderwijs, diploma van het hoger onderwijs van het korte type met volledig leerplan, diploma van het hoger onderwijs voor sociale promotie of een diploma of getuigschrift dat bij of krachtens een wet, decreet, Europese richtlijn of een andere internationale overeenkomst als gelijkwaardig wordt erkend;
- door het instellingsbestuur bepaalde voorwaarden voor personen die niet aan bovengenoemde voorwaarden voldoen.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Bij de studie van de instroomcijfers over de laatste zes jaren stelt de commissie vast dat:

- het aantal instromende studenten sinds 2002-2003 daalt (51, 44, 37, 30);
- dat TSO-studenten de grootste groep vormen (tussen 46,6% en 64,6% – gemiddeld 52,4%)
- de instroom van ASO-studenten tussen 9,8 en 31,6% ligt (gemiddeld 17,7%) en de laatste drie jaren daalt;
- de instroom van BSO-studenten tussen 15,6 en 33,33% ligt (gemiddeld 22,2%), en dat in het academiejaar 2005-2006 het aantal BSO-studenten 33,3% bedroeg.

De opleiding is bekend met de karakteristieken van de studenteninstroom en speelt hierop in. Mentoraat en studiebegeleiding zijn laagdrempelig door de kleinschaligheid. Daarnaast differentiëren sommige lectoren onder meer voor Nederlands, expressievakken en muziek. De commissie meent dat er sprake is van aansluiting van het programma bij de vooropleiding.

Naast de onthaaldag zijn er instaptoetsen voor Nederlands (mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid), communicatieve vaardigheid en muziek. Hierbij geeft de opleiding een niet-bindend studieadvies. Studenten maken kennis met de kleuterschool en kunnen begin september een cursus studiemethode volgen.

De commissie heeft in gesprekken met studenten en afgestudeerden horen bevestigen, dat zij bij de aanvang van de studie door de bovenstaande activiteiten werden ondersteund. De commissie meent dan ook te mogen stellen dat de opleiding specifieke activiteiten inricht ten aanzien van de aansluiting vooropleiding-opleiding.

De opleiding heeft een programma voor deeltijdse studenten. Een student kan inschrijven per opleidingsonderdeel/module en daarvoor een attest van slagen krijgen. Een student die niet slaagt voor stage en/of eindwerk kan zijn diploma het eerste semester van het nieuwe academiejaar behalen.

Studenten kunnen studieduurvermindering aanvragen naargelang hun vooropleiding. Het vrijstellingsbeleid staat procedureel beschreven in het onderwijs- en examenreglement. Vermindering van studieomvang geeft meestal aanleiding tot een geïndividualiseerd opleidingsprogramma.

Op associatieniveau is er een EVC-procedure uitgewerkt. De toekenning van vrijstellingen op grond van EKV gebeurt op basis van bewijsstukken. Elke EVK- en EVC-aanvraag wordt onderzocht en opgevolgd in samenspraak met en vanuit de haalbaarheid voor de betrokken student.

In het academiejaar 2005-2006 had de opleiding kleuteronderwijs in het eerste jaar drie, in het tweede jaar vijf en in het derde jaar drie studenten met een individueel studietraject, en één student in het derde jaar met een diplomacontract.

Vanaf 2006-2007 is het mogelijk de leertrajecten te individualiseren, gelet op het al dan niet slagen per module(deel) en de individuele situatie van de (werkende) student.

De commissie heeft vastgesteld dat er geen voorbereidings- en schakelprogramma's zijn.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt aan om – binnen de flexibele leertrajecten – de eisen voldoende hoog te blijven leggen, om de streefdoelstelling 'kwaliteitsvolle leerkrachten vormen' te blijven waarmaken.

Oordeel over onderwerp 2, programma: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 2.1, relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma:	voldoende
facet 2.2, eisen professionele gerichtheid van het programma:	voldoende
facet 2.3, samenhang van het programma:	voldoende
facet 2.4, studieomvang:	OK
facet 2.5, studielast:	voldoende
facet 2.6, afstemming tussen vormgeving en inhoud:	voldoende
facet 2.7, beoordeling en toetsing:	voldoende
facet 2.8, masterproef:	niet van toepassing
facet 2.9, toelatingsvoorwaarden:	goed

en op basis van de volgende constatering:

- De basiscompetenties zijn uitgesplitst in kennis, vaardigheden en attitudes, en zijn geconcretiseerd in het programma en op het niveau van de opleidingsonderdelen. De inhoud van de opleidingsonderdelen beantwoordt aan het bachelorniveau. Disciplineoverschrijdende opdrachten situeren zich vooral in de praktijkopdrachten en verruimende stages.
- De deelname aan internationalisering is eerder laag, zowel voor studenten als lectoren. De internationale contacten en samenwerkingsverbanden zijn eerder beperkt.
- De opleiding heeft over het algemeen aandacht voor kennisontwikkeling en richt zich naast cognitieve, op generieke, algemene en specifieke beroepsvaardigheden. De studenten die de commissie gesproken heeft vragen meer aandacht voor het werken met kinderen met specifieke problemen en de praktische aspecten van het klassenleven.
- Studenten doen werkervaring op tijdens de stages doorheen de hele opleiding. De samenwerking tussen de opleiding en de stageverlenende scholen is naar behoren, maar moet geformaliseerd worden.
- De opleiding werkt aan een betere samenhang van het programma via de inhoudelijke discussie over de vormgeving van het modulaire systeem. Het aantal keuzeopleidingsonderdelen en flexibele leertrajecten is beperkt.
- In het kader van een algemenere bevraging geven studenten informatie over de studiebelasting. De opleiding volgt op en stuurt bij. De communicatie tussen de lectoren onderling over het verstrekken van opdrachten aan studenten moet verbeteren. De opleiding heeft oog voor studiebevorderende factoren.
- Het didactische concept sluit aan bij de doelstellingen op het niveau van de opleiding en de opleidingsonderdelen. De aandacht voor recente onderwijsontwikkelingen in binnen- en buitenland in binnen- en buitenland heeft nog te weinig neerslag gevonden in het programma. De inhoudelijke kwaliteit van de leermiddelen voldoet over het algemeen. De vormgeving daarentegen is vatbaar voor verbetering.
- De commissie heeft wat de organisatie van toetsen en examens betreft geen belangrijke knelpunten opgemerkt. De commissie stelde vast dat er veel kennisvragen worden gesteld en dat competenties eerder in de praktijk worden getoetst.
- De opleiding is bekend met de karakteristieken van de studenteninstroom en richt specifieke activiteiten in ten aanzien van de aansluiting vooropleiding-opleiding.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 3 Inzet van het personeel

Facet 3.1 Kwaliteit van het personeel

Beoordelingscriterium:

- Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De hogeschool heeft een beleid en procedures uitgeschreven met betrekking tot onder meer werving en selectie, organisatie van het onthaal van nieuwe medewerkers, benoemingen, bevorderingen, functionerings- en evaluatiegesprekken, advies- en beslissingsorganen. De hogeschool wil de verantwoordelijkheden zo laag mogelijk in de organisatie leggen.

Bij aanwerving heeft de Selectiecommissie aandacht voor onder meer de aanwezigheid van specifieke inhoudelijke deskundigheden, onderwijskundige en didactische kwaliteiten, een creatieve en teamgeoriënteerde instelling en studentgericht denken en handelen. Dezelfde criteria worden gedurende de loopbaan getoetst in relatie tot het takenpakket.

Het beleid met betrekking tot de inzet van het personeel voor onderwijsactiviteiten schrijft voor, dat de opleiding elk jaar een opdrachtschrijving opstelt. De opdracht omvat onderwijs- en begeleidingstaken, opdrachten toegepast wetenschappelijk onderzoek, maatschappelijke dienstverlening en organisatorische/administratieve taken (departementaal of interdepartementaal). Een opdrachtschrijving wordt aangevuld met individuele jaardoelstellingen en de voorgestelde en geplande vormingsactiviteiten. Ieder personeelslid heeft jaarlijks een functioneringsgesprek met het departementshoofd.

De opleiding geeft aan dat de bevrozing van de enveloppefinanciering een belemmerende factor is voor het voeren van een personeelsbeleid, omdat dit consequenties heeft voor de uitbouw van een toereikende personeelsformatie. Het feit dat bijvoorbeeld de lectoren van het team kleuteronderwijs nagenoeg dezelfde zijn als voor het team onderwijzer is met het oog op een specifieke stagebegeleiding, -beoordeling en werkdruk geen ideale situatie.

De commissie meent dat er geen formele belemmerende factoren zijn voor het voeren van een goed personeelsbeleid, maar dat personeelsbeleid in de expliciete zin ontbreekt. Deze stelling wordt bevestigd door de resultaten van een personeelsenquête waarin onder meer de volgende items als aandachtspunten worden aangestipt: taakverdeling, opvolging klachten, betrokkenheid bij het beleid, zinvolle feedback over het werk, samenwerking tussen coördinatiegroepen, samenwerking met centrale hogeschooldiensten en werkdruk.

De opleiding verwacht van haar onderwijzend personeel dat het zich vakinhoudelijk en onderwijskundig bijschoolt. De hogeschool ondersteunt de didactisch-pedagogische professionalisering in samenwerking met de associatie. Thema's die worden aangeboden zijn onder meer competentiegericht opleiden, casusgeoriënteerd werken in het kader van begeleid zelfstandig leren, projectonderwijs initiëren en implementeren, openleercentra en studielandschappen en portfolio-evaluatie. De commissie had inzage in fiches waarop de gevolgde bijscholingen vermeld staan. Deze bijscholingen zijn gevarieerd en spelen in op actuele tendensen. Er is tevens een bijhorende beoordeling van de gevolgde bijscholing. De commissie stelde vast dat het aantal gevolgde bijscholingen sterk varieert naargelang het personeelslid.

Kennisdisseminatie vindt plaats in het opleidingsteam. Daarnaast onderhouden lectoren contacten met stagescholen en doen ze op die manier ook professionalisering op. Structurele deelname in nationale en internationale onderzoeksgroepen is er echter niet. De commissie meent dat individuele professionalisering ad hoc plaatsvindt.

Lectoren zijn betrokken via overleg in het opleidingsteam. Bij inzage in de agendapunten van de vergaderingen stelde de commissie vast dat onderwijsorganisatorische aspecten, het opleidingsaanbod en de zorg voor studenten thema's zijn. De commissie is van oordeel dat de meerderheid van de lectoren enthousiast en geëngageerd bezig is en kwaliteit nastreeft. De commissie bespeurt een groei in teamvorming. Het team staat open en is ontvankelijk voor vernieuwing.

Op het niveau van het departement is er een departementaal overlegplatform voor overleg en afstemming tussen het departementshoofd en de opleidingscoördinatoren. Personeel is vertegenwoordigd in bestuurs- en medezeggenschapsorganen.

Een nieuwe collega wordt door het departementshoofd gebriefd over praktische zaken en door de opleidingscoördinator over de inhoudelijke en andere facetten van het functioneren in de opleiding en het team (opleidingsprogramma, cursus, informatie over de stage ...). De hogeschool biedt een algemeen onthaalprogramma aan met toelichting bij een bundel 'Onthaalmap personeel'.

Aanbevelingen ter verbetering:

Vaklectoren moeten (nog) dichter bij het kleuteronderwijs en de voor studenten noodzakelijke competenties aansluiten.

Facet 3.2 Eisen professionele gerichtheid

Beoordelingscriterium:

- De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een professioneel gerichte opleiding: het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door personeel dat een verbinding legt tussen de opleiding en de beroeps- of kunstpraktijk.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Kennis van de beroepspraktijk wordt opgedaan door navorming. Via de stagebezoeken blijven teamleden voortdurend in voeling met de beroepspraktijk. De pedagogen in de opleiding hebben een basisopleiding kleuteronderwijs of onderwijzer als ervaringsbasis. De (praktijk)lectoren muzische vorming hebben ervaring met de kleuterklas. De commissie heeft vastgesteld dat studenten een kwaliteitsverschil percipiëren tussen de pedagogen en de andere lectoren met betrekking tot het implementeren van vernieuwingen en het beoordelen van activiteiten tijdens de stage. De commissie meent dat er eigenlijk weinig sprake is van specialisaties binnen het personeel met een onderzoeks-, onderwijs- of onderwijsondersteunende opdracht.

De onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld gebeurt structureel via gastprofessoren en gastsprekers. Tijdens de vakkenstages wordt gebruikgemaakt van gespecialiseerde diensten die in een of ander opzicht een meerwaarde betekenen voor het onderwijs, zoals Relatiestudio Gent, de Canon Cultuurcel en de Katrol. De commissie meent dat scholen nog meer betrokken kunnen worden bij het onderwijs op de hogeschool en dat de onderwijsinbreng vanuit het beroepenveld beperkt is.

De commissie meent dat een hogeschool voorop moet lopen bij wetenschappelijke ontwikkelingen in het kleuteronderwijs naar het werkveld. Dat zou onder andere tot uiting moeten komen in de aandacht van het personeel voor (toegepast praktijk)onderzoek en het door hen uitdragen van vernieuwingen, zoals het gebruik van ICT in het kleuteronderwijs en andere ontwikkelingen. Lectoren doen geen eigen onderzoek. Te weinig lectoren treden naar buiten op seminars, congressen enzovoort.

De internationale contacten van het personeel zijn beperkt (Theo Tijssen Academie Utrecht Nederland, Barcelona,). Er is terugkoppeling naar het onderwijs. Deelname aan internationale netwerken is quasi onbestaande. De commissie meent op dat vlak ook weinig ambitie te kunnen bespeuren. Er is een initiatief om samen iets te gaan doen met de Greenwich University en er is ook een project met een school in Doornik. De commissie heeft vastgesteld dat er te weinig activiteiten zijn in het kader van internationalisation at home. Lectoren participeren niet in onderzoeks- of andere netwerken (bijvoorbeeld AACTE, ETEN....).

Aanbevelingen ter verbetering:

De perceptie van studenten betreffende het kwaliteitsverschil tussen pedagogen en andere lectoren moet weggewerkt worden. De afspraken over het observeren en het beoordelen van de studenten dienen geëxpliciteerd en gecommuniceerd te worden aan alle lectoren.

De commissie adviseert de opleiding om blijvend aandacht te hebben voor de professionalisering en de bijdrage aan het beroeps- en werkveld.

Facet 3.3 Kwantiteit personeel

Beoordelingscriterium:

- Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

De opleiding heeft een klein aantal studenten. Dat heeft consequenties voor de omvang van het personeelsbestand. Het volledige team bestaat uit 11 lectoren (5,40 VTE) en 2 gastprofessoren (0,3 VTE). In het totaal beschikt de opleiding kleuteronderwijs over een personeelsomvang van 5,70 FTE voor de uitvoering van het totale opleidingsprogramma. De ratio student/lector bedraagt 12,6.

Illustratief voor deze situatie is dat de commissie met dezelfde tien lectoren in twee gesprekken zit. Dat leidt ertoe dat studenten drie jaar lang dezelfde docent voor eenzelfde opleidingsonderdeel hebben.

De verhouding tussen het aantal lectoren en praktijklectoren lijkt de commissie evenwichtig. Twee personeelsleden zijn voltijds aan de opleiding kleuteronderwijs verbonden. Elke andere (praktijk)lector heeft naast de opleidinggebonden activiteiten ook taken in een andere basisopleiding of in het departement (internationalisering, studiebegeleiding ...) of bij de coördinatie van stage.

Voor het kernteam – (praktijk)lectoren die ook stagebegeleiding doen – is de leeftijdstructuur als volgt:

- tussen 20 en 29 jaar: 3
- tussen 30 en 39 jaar: 3
- tussen 40 en 49 jaar: 2
- tussen 50 en 59 jaar: 1

De commissie stelt vast dat de opleiding met een klein team heel veel verschillende taken moet opnemen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt aan het departement om na te denken over het totale pakket aan taken en de evenwichtige verdeling ervan over alle personeelsleden.

Oordeel over onderwerp 3, inzet van het personeel: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 3.1, kwaliteit personeel:	voldoende
facet 3.2, eisen professionele gerichtheid:	voldoende
facet 3.3, kwantiteit personeel:	voldoende

en op basis van de volgende constatering:

- Het personeelsbeleid en de bijhorende procedures zijn uitgeschreven door de hogeschool.
- Bij aanwerving en gedurende de loopbaan is er onder meer aandacht voor specifieke inhoudelijke deskundigheden, onderwijskundige en didactische kwaliteiten, studentgericht denken en handelen.
- De commissie meent dat er geen formele belemmerende factoren zijn voor een goed personeelsbeleid, maar dat personeelsbeleid op departementaal en/of opleidingsniveau expliciet ontbreekt.
- Beginnende lectoren krijgen een onthaalprogramma aangeboden.
- Personeelsleden kunnen zich vakinhoudelijk en onderwijskundig professionaliseren. Kennisdisseminatie gebeurt in het opleidingsteam.
- De meerderheid van de lectoren is geëngageerd bezig.
- Lectoren verwerven (hebben) kennis van de beroepspraktijk via navorming, stagebezoeken en eigen ervaringen met een kleuterklas. Er is een beperkte inbreng vanuit het beroepenveld via gastsprekers, -lectoren en gespecialiseerde diensten.
- Lectoren doen geen onderzoek naar vernieuwingen in het kleuteronderwijs.
- Wegens het kleine aantal studenten bedraagt de personeelsomvang 5,70 VTE. Het beperkte team moet veel verschillende taken opnemen.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 4 Voorzieningen

Facet 4.1 Materiële voorzieningen

Beoordelingscriterium:

- De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het diensthoofd Financiën van de hogeschool is ook verantwoordelijk voor infrastructuur. Kleinere infrastructuurwerken worden opgenomen in de begroting van het departement. Er werd de voorbije jaren geïnvesteerd in het up-to-date maken van de materiële voorzieningen van het departement. Ruimtes werden heringericht, gemoderniseerd en multimediaal ingericht. Alle leslokalen werden voorzien van computer en Internetaansluiting, en er werd een aanzet gegeven tot het installeren van een draadloos netwerk. Het gebouw is toegankelijk voor rolstoelgebruikers via een hellend vlak en een lift.

De lerarenopleiding is gehuisvest in een beschermd gebouw uit 1870 dat heel veel mogelijkheden biedt gezien de grote beschikbare ruimtes. Alle onderwijsruimtes bevinden zich in één hoofdgebouw. Tijdens de rondgang bezocht de commissie onder meer het studentensecretariaat, de coördinatorenruimte, polyvalente en specifieke leslokalen, informaticalokalen, de polyvalente werk- en oefenruimte, de spiegelzaal (ruimte voor dans en drama), de sportzaal, multimediaal uitgeruste observatielokalen, het ritmieklokaal, de mediatheek, het zelfstudielokaal met computers, printer en scanner, het muzieklokaal, het lokaal plastische opvoeding en de lectorenkamer.

De meeste lokalen zijn niet wat men een 'krachtige leeromgeving' kan noemen. De commissie meent dat specifieke lokalen meer uitnodigend kunnen worden ingericht. Zo bevatte het muzieklokaal muziekinstrumenten die stuk of onvolledig waren (trommels, xylofoons ...). De commissie meent dat dit lokaal studenten niet uitnodigt om te experimenteren met muziek. Het principe *teach what you preach* komt hier niet tot uiting.

De commissie constateerde ook dat de eigenheid van een onderwijsopleiding, in casu kleuteropleiding, weinig terug te vinden is in de gangen en lokalen. De commissie vindt dat een gemiste kans. De commissie meent dat hiervoor vele mogelijkheden zijn, net omdat alleen de lerarenopleiding in het gebouw onderdak heeft.

Een uitzondering hierop vormt de polyvalente ruimte. Tijdens de visitatie was dat een aardige leeromgeving waar studenten kunnen werken. De vormgeving van deze ruimte kan illustratief zijn voor andere ruimtes.

Voor de doorstroming van informatie naar de studenten gebruikt de opleiding *ad valvas* borden en een intern tv-circuit/lichtkrant. Studenten en lectoren hebben toegang tot het intranet, waarop opleidingsgebonden informatie ter beschikking wordt gesteld. Studenten vinden hier ook de examenbank. Studenten kunnen hun laptop inloggen op het netwerk van de hogeschool via een draadloos netwerk.

Er is ook een e-learning-platform Dokeos geïnstalleerd. De opleiding neemt zich voor om studenten en lectoren aan te moedigen om van het platform gebruik te maken voor onder meer het plaatsen van cursussen, het geven van opdrachten en de mogelijkheid om vragen te stellen.

De mediatheek is het 'kennis- en competentiehart' van het departement. Er is een uitgebreid aanbod van vakliteratuur, naslagwerken, losbladige aanvulwerken, handboeken, jeugdliteratuur, dvd's en cd's, dia's, audioapparatuur, tijdschriften en documentatiemateriaal. De collectie is raadpleegbaar via nieuwe software. De

website van de mediatheek geeft informatie over onder meer openingsuren, onlinetijdschriften, databanken, de catalogus, links naar toepasselijke websites en wetenschappelijke databanken. Interbibliotheek leenverkeer is mogelijk.

Lectoren kunnen er met kleine en grotere groepen terecht. Studenten beschikken er over computers en laptops.

De mediatheek beschikt jaarlijks over 12.000 euro. De commissie meent dat het aanwezige materiaal dat specifiek bestemd is voor de opleiding kleuter, uitgebreid moet worden.

Studenten en lectoren geven tijdens de gesprekken aan dat zij tevreden zijn over de materiële voorzieningen in hun studie- en werksituatie.

De commissie meent dat de huisvesting en materiële voorzieningen voor studenten en lectoren toereikend zijn om het programma te realiseren.

De beschikbare middelen worden door de centrale diensten verdeeld over de departementen. De commissie had inzage in het overzicht van de beschikbare werkmiddelen. Er zijn geen afzonderlijke budgetten voorzien per opleiding.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt om de aankleding van de lokalen en de gangen af te stemmen op de kleuteropleiding.

Ook moeten de specifieke lokalen omgetoverd worden tot uitnodigende leeromgevingen.

Facet 4.2 Studiebegeleiding

Beoordelingscriteria:

- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op de studievoortgang.
- De studiebegeleiding en informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Oordeel van de visitatiecommissie: goed

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Abituriënten en potentiële studenten vinden informatie over de opleiding in advertenties, folders, brochures, op de website van de hogeschool, SID-in's in Oost- en West-Vlaanderen enzovoort. Zij kunnen de opleiding contacteren of aanwezig zijn op de infodagen. De opleiding maakt er een punt van om realistische informatie te verstrekken.

Voor de start van het academiejaar is er een onthaaldag om nieuwe studenten vertrouwd te maken met de structuur van de opleiding, hen wegwijs te maken in het departement, hen kennis te laten maken met het onthaal en het studentensecretariaat, hen toelichting te geven bij administratieve regelgeving en studiebegeleiding. Tijdens de eerste week van september hebben alle eerstejaarsstudenten de kans om gedurende twee voormiddagen een cursus studiemethode te volgen. De commissie nam kennis van het programma van de onthaaldag en de inhoud van de cursus studiemethode.

De studiewijzer, de studiegids en het stageschrift zijn als een leidraad voor iedere student. Bij de start van het academiejaar ontvangt elke student:

- een studieagenda met daarin het onderwijs- en examenreglement en het departementaal aanvullend onderwijs- en examenreglement, algemene informatie over de hogeschool en specifieke informatie over het departement;
- een studiegids met daarin het opleidingsprogramma, de opleidingsdoelstellingen, de te verwerven competenties en een studiefiche per opleidingsonderdeel.

Informatie over de stage vinden studenten in het stageschrift.

De commissie keek de studiewijzer, de studiegids en het stageschrift in en meent dat die publicaties bruikbaar en overzichtelijk zijn voor studenten. De studenten die de commissie gesproken heeft, beamen deze vaststelling.

De structuur van de studiebegeleiding is als volgt:

- Het monitoraat omvat een vakinhoudelijke begeleiding door iedere lector.
- Het mentoraat slaat op het van nabij opvolgen van een student door een vertrouwenspersoon, waarbij 'welbevinden' centraal staat.
- De studiebegeleider kan geconsulteerd worden voor problemen bij de studiemethode, concentratie en planning.

De Studiebegeleidingsdienst staat het hele jaar door ten dienste van de student. Er is een permanentie op dinsdagmiddag en er kan contact worden gelegd per e-mail, persoonlijk of telefonisch.

Studiebegeleiding wordt digitaal ondersteund met studietips en de cd-rom Mani, met een interactieve benadering van thema's als onder meer assertiviteit en uitstelgedrag.

Bij eerstejaarsstudenten wordt een Zelfonderzoek Studie Attituden (ZOSA) via de computer afgenomen. Hierover wordt vervolgens een groepsgesprek gevoerd. In de aanloop naar de eerste examens vinden gesprekken plaats over onderwerpen als structuur en faalangst. Na de examens vinden opnieuw gesprekken plaats over de ervaringen met de examens.

Elke lector stelt relevante voorbeeldvragen ter beschikking van studenten. De opleiding organiseert na iedere evaluatieperiode feedbacksessies.

Wanneer studenten moeilijkheden hebben op persoonlijk vlak, worden ze meestal doorverwezen naar Sovowes, de dienst Sociale voorzieningen van de hogeschool.

De commissie heeft vastgesteld dat de taken van de ombudspersoon vastgelegd zijn in het onderwijs- en examenreglement. Er zijn drie ombudspersonen binnen de hogeschool, zodat de student kan kiezen. Door de laagdrempeligheid in de opleiding kleuteronderwijs doen de ombudspersonen eerder aan preventie en is er voor hen praktisch geen eigenlijk ombudswerk. Op vraag van de commissie geven de ombudspersonen aan, dat zij geen professionele opleiding c.q. bijscholing hebben gevolgd. De ombudspersonen stellen zich voor aan de eerstejaarsstudenten en kunnen als waarnemer aanwezig zijn bij de deliberatie.

Zowel eerste- en tweedejaarsstudenten als afgestudeerden geven het goede en laagdrempelige contact met de lectoren aan als sterk punt. Derdejaarsstudenten gaven hierover een meer genuanceerd oordeel.

In het onderwijs- en examenreglement is er een procedure vastgelegd die studenten de kans geeft om hun eerder verworven competenties en kwalificaties op een flexibele manier te integreren in een individueel studietraject. Voor studenten die geen diploma secundair onderwijs hebben, werd een speciale regeling voor toegang tot hoger onderwijs vastgelegd.

Tijdens het tweede jaar is er een interdepartementale informatieavond over internationale uitwisseling. Er is een scenario uitgeschreven voor de organisatie en begeleiding van uitgaande en inkomende studenten. Op departementaal niveau loopt er een project met de Greenwich University in Groot-Brittannië, en op

opleidingsniveau met de Theo Tjssen Academie Utrecht in Nederland. De commissie meent echter dat het om beperkte en vrijblijvende projecten gaat. Er wordt niet aan *internationalisation at home* gedaan.

Aanbevelingen ter verbetering:

/

Oordeel over onderwerp 4, voorzieningen: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 4.1, materiële voorzieningen: voldoende

facet 4.2, studiebegeleiding: goed

En op basis van de volgende constatering:

- op het vlak van de voorzieningen:
 - De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.
 - De voorbije jaren werden lokalen heringericht, gemoderniseerd en multimediaal ingericht. De eigenheid van de opleiding kleuteronderwijs is weinig terug te vinden in lokalen en gangen.
 - De mediatheek biedt een uitgebreide papieren en digitale collectie aan, samen met voorzieningen voor studenten en lectoren. Het materiaal dat specifiek bestemd is voor kleuteronderwijs is beperkt.
- op het vlak van de studiebegeleiding:
 - Studenten bevestigen dat de inhoud van de studiewijzer, de studiegids en het stageschrift afgestemd is op hun noden en dat het gebruiksvriendelijke publicaties zijn.
 - Studenten zijn voor hun studie- en persoonlijke problemen voldoende omringd met zorgen vanuit lectoren, mentoren, studie(traject)begeleiders, en indien gewenst de Ombudsdienst.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 5 Interne kwaliteitszorg

Facet 5.1 Evaluatie resultaten

Beoordelingscriterium:

- De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het kwaliteitsbeleid en het interne kwaliteitssysteem worden ontwikkeld en aangestuurd door de Centrale dienst via een interdepartementale werkgroep IKZ. Deze werkgroep bereidt de bevragingen en de interdepartementale consensusvergaderingen voor. Op deze vergaderingen worden verbeteringsdoelen en actieplannen geformuleerd. De hogeschool werkt met het instrument PROZA voor zijn zelfevaluatie en het vastleggen van prioritaire verbeteringsdoelen.

In principe heeft elk departement een kwaliteitscoördinator, die sturing geeft aan de kwaliteitscoördinatoren van de opleiding. De commissie had inzage in het functieprofiel van de kwaliteitscoördinatoren. De bewaking van de kwaliteit is expliciet opgenomen in het functieprofiel van de opleidingscoördinator. Het departement Lerarenopleiding had in het verleden enkel een departementale kwaliteitscoördinator die ook opleidingscoördinator van de opleiding lager onderwijs was. Vanaf 2007-2008 wordt een nieuwe departementale kwaliteitscoördinator aangesteld; het departement zal in de toekomst ankerpersonen voor Kwaliteitszorg aanstellen per opleiding.

Interdepartementaal is er een meerjarenplanning uitgewerkt voor screening. Voor de volgende aandachtsgebieden zijn in het verleden (1998-1999 tot 2003-2004) verbeteringsdoelen en actieplannen uitgewerkt: onderwijsprocessen, studententevredenheid, personeelstevredenheid, personeelsbeleid, postinitieel onderwijs, beleid en strategie en internationalisering. Jaarlijks wordt via het jaarverslag gerapporteerd over de verbeteringsdoelen, actieplannen en resultaten.

Vanaf 2004-2005 zijn de interdepartementale enquêtes vervangen door een meerjarige SWOT-analyse. Het zelfevaluatie rapport stelt dat de volgende indicatoren jaarlijks aan bod komen: studentenenquête (cursussen, lectoren, evaluatie en diensten), studiebegeleiding (bevraging betrokkenen en eerstejaarsstudenten), bespreking slaagpercentages en een alumni-enquête.

De commissie heeft geconstateerd dat er een uitgewerkt kwaliteitszorgsysteem uitgebouwd is op hogeschoolniveau. Op basis van de gegevens uit het ZER en de bijkomende documenten vond de commissie de kwaliteitszorg op het niveau van de opleiding kleuteronderwijs onvoldoende uitgewerkt. Later aangereikte documenten gaven aan dat de opleiding wel degelijk geëvalueerd wordt maar dat er weinig systematiek was. De opleiding beseft dit. Vanaf het academiejaar 2007-2008 zijn er stappen genomen om de kwaliteitszorg te structureren en daadwerkelijk uit te voeren. De enquêtes werden uitgevoerd door de opleiding onder studenten, alumni en het werkveld. De studietijdmeting werd opgestart. De nodige maatregelen werden genomen om dit alles te laten resulteren in een meer gestructureerde, gedocumenteerde en gecommuniceerde opvolging, onder meer via Dokeos.

Op hogeschoolniveau werden eveneens een aantal initiatieven genomen om de implementatie van de kwaliteitszorg in de opleidingen te ondersteunen, onder meer een checklist voor de verwerking van de

studentenbevragingen en een checklist voor het opstellen van verbeteracties. Er loopt eveneens een hogeschoolbreed verbeterproject over de inhoud van de semesteriële studentenbevragingen en dit in samenwerking met de verschillende departementen; in het volgende academiejaar wordt op analoge manier de inhoud van de bevraging van de alumni bekeken. De centrale dienst Onderwijs, onderzoek en kwaliteitszorg werd versterkt met een extra persoon die specifiek verantwoordelijk is voor de coördinatie van de kwaliteitszorg.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie vraagt om de genomen maatregelen in de toekomst consequent uit te voeren en verder uit te bouwen.

Facet 5.2 Maatregelen tot verbetering

Beoordelingscriterium:

- De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen.

Oordeel van de visitatiecommissie: Voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het zelfevaluatie rapport stelt dat er in het aandachtsgebied:

- personeelsbeleid (bevraging 2001) van de vijf vooropgestelde streefdoelen drie gerealiseerd zijn (optimalisatie interne communicatie met betrekking tot personeelszaken, uitwerking opdrachtsomschrijvingen, stimulering tot navorming enzovoort);
- personeelstevredenheid (bevraging 2000) gesleuteld is aan het inleggen van overlegmomenten en de communicatie met het departementshoofd;
- studententevredenheid (bevraging 2000) een toetsing gebeurt binnen de verschillende overlegstructuren;
- onderwijsprocessen sommige (bevraging 1999) doelstellingen werden bereikt, maar dat er nog aandachtspunten overblijven;
- het strategisch beleid doelstellingen en acties zijn opgenomen voor 2005-2006.

Lectoren stellen dat zij naar aanleiding van feedback van studenten onder meer hun werkvormen aanpasten, doelstellingen helderder stelden en minder theorie gaven. Uit de gesprekken met studenten en afgestudeerden heeft de commissie hierover een genuanceerder oordeel gekregen.

Bij inzage in de betreffende verslagen stelde de commissie eerst vast, dat deze eerder mager waren. De opleiding bevestigt dat de evaluaties grondiger en met concrete stappenplannen moeten worden voorbereid, uitgevoerd en opgevolgd. Uit de bijkomende aangeleverde documenten blijkt dat de opleiding sinds 2007 een aantal acties heeft genomen om de evaluaties met concrete stappenplannen voor te bereiden, uit te voeren en op te volgen.

De commissie heeft inzage gekregen van de geplande verbeteracties voor 2007-2008 aan de hand van de resultaten van de studenten en enquêtes. Er werd ook een systeem opgezet om de opmerkingen van studenten op te pikken. De verbeteracties worden uitgewerkt in de teamvergaderingen; timing en verantwoordelijken worden vastgelegd. Er wordt eveneens een verantwoordelijke aangeduid voor de opvolging van de realisatie van de verbeteracties. De commissie kan hierin de PDCA-cyclus herkennen.

De opvolging van de verbeteracties is beschikbaar op Dokeos, waardoor het geheel transparant wordt. De opvolging wordt besproken tijdens de teamvergaderingen; tweemaal per jaar worden de kwaliteitszorg geagendeerd op de vergadering van de departementale raad.

De commissie heeft tijdens de visitatiegesprekken de indruk gekregen, dat de opleiding zich wel degelijk bewust is dat zij zaken structureel moet aanpakken en dat de cultuur van 'klein' onder elkaar alles te regelen niet overeenstemt met de eisen van hedendaags onderwijs. De commissie heeft kennis genomen van de plannen en de al genomen maatregelen op dit vlak die aantonen dat de opleiding met een gestructureerde opvolging gestart is.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie beveelt aan de beschikbare methodologie en formulieren van het kwaliteitszorgsysteem consequent toe te passen op opleidingsniveau, zodat aantoonbare en opleidingsgebonden verbetermaatregelen kunnen uitgewerkt worden.

Facet 5.3 Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld

Beoordelingscriterium:

- Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Het zelfevaluatie rapport stelt dat alle personeelscategorieën betrokken zijn bij de kwaliteitszorg in het domein van personeelsbeleid en bijvoorbeeld personeelstevredenheid. Het personeel van de opleiding kleuteronderwijs wordt onder meer bij curriculumwijzigingen betrokken via het opleidingsteam. De organisatie van kwaliteitszorg en de bewaking van de kwaliteit behoren tot de taken van de opleidingscoördinator.

Het zelfevaluatie rapport zegt dat studenten de informatie verschaffen over de organisatie en de uitvoering van de onderwijsprocessen. Deze informatie vormt voor dat aandachtsgebied de basis voor actieplanning in interne kwaliteitszorg. Buiten de decretale vertegenwoordiging van de studenten in de bestuursorganen en de studentenraad, worden de studentenvertegenwoordigers betrokken bij de goedkeuring van de nieuwe curricula in de departementsraad.

Het rapport stelt dat afgestudeerden bij de interne kwaliteitszorg betrokken worden via alumni-enquêtes en andere contacten. De commissie heeft vragen bij de relevantie van deze betrokkenheid als zij bijvoorbeeld vaststelt, dat er bij een recente enquête bij afgestudeerden slechts zeven antwoorden binnenkwamen.

Tot voor kort was er geen alumni-beleid. In het strategisch plan wordt het initiatief genomen om een dergelijk beleid op te starten. Het departement organiseert weinig structurele vormen van navorming voor zijn afgestudeerden. Het strategisch plan wil voorstellen voor navorming ontwikkelen en op die manier de band met de stagescholen en de mentoren verstevigen. De commissie vindt het positief dat de opleiding met betrekking tot het alumni-beleid nieuwe initiatieven heeft ontplooid.

De raad van bestuur (RvB) en het bestuurscollege (BC) zijn betrokken zijn bij interne kwaliteitszorg. Zo besliste de RvB tot het uitvoeren van een SWOT-analyse per departement; het BC zorgde hierbij voor begeleiding. Leden van de beide organen worden betrokken bij bevragingen en consensusvergaderingen over strategie en beleid. Het jaarverslag geldt als rapportering naar de beide bestuursorganen.

Decretaal zetelen externen in de departementsraad. Directeuren en mentoren uit het beroepenveld zijn lid van de Opleidingscommissie. Recent werd eveneens een afgestudeerde opgenomen in de Opleidingscommissie. Deze commissie komt vier- à vijfmaal per jaar samen. Op de agenda staan praktische thema's zoals de stage, maar in het kader van de curriculumherziening komen ook thema's van onderwijsinnovatie en -vernieuwing aan bod. Daarnaast is er de Kerngroep directies, een overkoepelende werkgroep van basisscholen kleuteronderwijs en lager onderwijs, waarin eveneens zowel de leerinhouden als planning aan bod komen. De mentorendagen vormen eveneens een platform om het werkveld dichter bij de opleiding te betrekken.

Bij inzage in het strategisch plan heeft de commissie vastgesteld, dat het project 'partner +' de samenwerking met het werkveld nieuw leven wil inblazen, onder meer met oog op de gewijzigde rol van de stagementor als 'ankerpersoon'. De opleiding plant dat te doen via één of meer vergaderingen met directies en/of mentoren, om vervolgens te operationaliseren (de opmaak van een stageformulier en de actualisering van de krachtlijnen).

Studenten worden betrokken via de studentenenquête's maar zij krijgen weinig feedback over de resultaten. De opleiding beseft dit en heeft stappen gezet om de resultaten via Dokeos bekend te maken. Op departementaal - en op opleidingsniveau bestaat er een participatieraad maar die heeft tot hiertoe weinig succes. De commissie vindt dit een goed initiatief maar de deelname van de studenten moet dringend gestimuleerd worden.

Personeelsleden worden via de teamvergaderingen betrokken bij de kwaliteitszorg van de opleiding. De commissie is positief over de nieuwe initiatieven inzake de opvolging van de kwaliteitszorg, die de betrokkenheid van het personeel ondersteunen.

Aanbevelingen ter verbetering:

De contacten met de afgestudeerden moeten verder worden aangehaald.

De opleiding moet de intenties om een duurzame relaties aan te gaan met stagescholen, bijvoorbeeld met afspraken over professionaliseringstrajecten, schoolontwikkeling verder uitwerken.

De participatie van de studenten bij interne kwaliteitszorg (onderwijsevaluaties, curriculumvernieuwingen ...) moet blijvend gestimuleerd worden.

De commissie vraagt om de nieuwe initiatieven inzake de opvolging van de kwaliteitszorg, die de betrokkenheid van het personeel ondersteunen, consequent door te voeren.

Oordeel over onderwerp 5, interne kwaliteitszorg: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 5.1, evaluatie resultaten:	voldoende
facet 5.2, maatregelen tot verbetering:	Voldoende
facet 5.3, betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld:	Voldoende

en op basis van de volgende constatering:

- Het kwaliteitsbeleid en het interne kwaliteitssysteem worden aangestuurd door de Centrale dienst.
- De evaluatiegegevens in het zelfevaluatie rapport waren gedateerd, maar uit de bijkomende documenten blijkt dat heel wat initiatieven opgestart zijn. Deze moeten nu consequent uitgevoerd en verder uitgebouwd worden.
- De opleiding is er zich van bewust dat evaluaties grondiger en met concrete stappenplannen moeten worden voorbereid, uitgevoerd en opgevolgd en heeft daartoe de nodige verbetermaatregelen op gang gebracht. De opvolging van de verbeteracties werd gestructureerd en gesystematiseerd.
- Er zijn acties genomen om de betrokkenheid van de personeelsleden, de studenten, de afgestudeerden en het werkveld bij de evaluaties en de besluitvorming in het kader van interne kwaliteitszorg verder te verhogen.
- De commissie heeft het vertrouwen dat de opleiding de kwaliteitszorg duurzaam ter hand neemt.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Onderwerp 6 Resultaten

Facet 6.1 Gerealiseerd niveau

Beoordelingscriterium:

- De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde competenties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

In 2004-2005 legden studenten lerarenopleiding een internationaal bezoek af aan een partnerschool in Nederland. Studenten van Nederlandse partnerscholen (Hogeschool Utrecht en Hogeschool 's-Hertogenbosch) bezochten in 2004-2005 het departement Lerarenopleiding.

Het aantal studenten dat deelneemt aan internationale programma's of een internationale stage, is eerder beperkt (2004-2005: één student naar Gambia; 2005-2006: twee studenten naar Gambia, één student naar Nederland).

Ook het aantal inkomende studenten is beperkt (twee studenten in 2004-2005).

De internationale uitwisseling van de lectoren is momenteel ook beperkt (2004-2005: twee lectoren naar Portugal en drie lectoren naar Oostenrijk).

Het instappen in het werkveld gebeurt geleidelijk. De duur van de stages maar ook de zelfstandigheid worden groter naarmate de studenten hun opleiding vervolledigen. Een spreker van de VDAB behandelt voor de derdejaarsstudenten het thema 'solliciteren'; er is een sollicitatietraining en een afstudeerbeurs.

Om kennis te maken met het brede werkveld kunnen de studenten van het derde jaar alternatieve stageplaatsen kiezen (methodeschool, bibliotheekstage, begeleiding van een kleuter in een kansarm gezin ...). Er is een verplichte stage in Buitengewoon Onderwijs.

Er is geen procedure om de tewerkstelling op te volgen. De informatie wordt occasioneel doorgespeeld. De tewerkstelling is over het algemeen niet zo gunstig door de 'arbeidsmarktomstandigheden'. De nood aan kleuteronderwijzers op de arbeidsmarkt is momenteel niet erg groot.

Het gerealiseerde niveau en het onderwijsrendement lijken in orde te zijn. Dat blijkt onder andere uit de reacties van de afgestudeerden, die aangeven over het algemeen tevreden te zijn. De meesten beoordelen de opleiding van voldoende tot goed. Zij voelden zich, in het algemeen gesproken, op de meeste vlakken klaar voor de praktijk.

Er zijn geen gegevens uit systematische bevragingen van het beroepenveld naar de waardering van de afgestudeerden. Tijdens het visitatiegesprek stelt het werkveld, dat de bereikte eindkwalificaties doorgaans overeenstemmen met het niveau, de oriëntatie en de domeinspecifieke eisen van een bacheloropleiding kleuteronderwijs.

De eindwerken die de commissie inkeek, bevatten een theoretisch kader met daaropvolgend een praktische uitwerking. Over het algemeen was het theoretische gedeelte vrij uitgebreid en volledig. De praktische gedeelten zijn doordacht, bevatten vernieuwende ideeën en uitgebreide lesvoorbereidingen. Zij worden geïllustreerd met eigengemaakte materialen en foto's van de uitwerking bij de kleuters. Sommige eindwerken geven concrete

uitwerkingsmogelijkheden voor de klaspraktijk. In sommige eindwerken vond de commissie een reflectie terug waarin de student kritisch naging of hij had bereikt wat hij had vooropgesteld.

De commissie heeft vragen bij de quotering van de eindwerken, als zij vaststelt dat twee eindwerken qua niveau sterk verschillend zijn en de scores hiervan quasi gelijk zijn.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert om de tewerkstelling van de afgestudeerden op te volgen (sector, functie, inhoud en tevredenheid), alsook de waardering van het beroepenveld over de afgestudeerden.

Facet 6.2 Onderwijsrendement

Beoordelingscriteria:

- Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen.
- Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Oordeel van de visitatiecommissie: voldoende

De commissie is tot haar oordeel gekomen op basis van de volgende vaststellingen en overwegingen:

Vlaanderen heeft geen traditie in het verzamelen van slaagcijfers per studiegebied en/of opleiding over de jaren heen. Uit ervaring blijkt dat de globale slaagcijfers voor generatiestudenten op Vlaams niveau tussen de 45% en de 50% liggen. Noch de evolutie over de jaren heen, als de situatie per opleiding of studiegebied worden opgevolgd. Daardoor kan de opleiding geen streefcijfers formuleren in vergelijking met relevante andere opleidingen.

De opleiding streeft naar maximale kansen voor iedere student binnen de voorziene drie studie jaren. Zij voorziet daartoe een aantal structurele voorzieningen (zoals studiebegeleiding, individuele trajectbegeleiding, de 0-module, mentoraat, monitoraat en adviesgesprekken) en een intensieve en geïndividualiseerde studentenbegeleiding.

De hogeschool hanteert de norm 50 procent voor het eerste jaar. Dat cijfer ligt iets onder het gemiddelde van 50,24 procent (percentage geslaagden/ingeschrevenen, eerste jaar onderwijs) uit de kwantitatieve analyse (2003-2004) van het Vlaams onderwijs.

De slaagcijfers voor het eerste jaar van de opleiding kleuteronderwijs van 2000-2001 tot 2005-2006 zijn 57,58%, 50%, 58,82%, 52,27%, 54,05% en 46,67%. Het gemiddelde cijfer is 53,23 %. Bij analyse besluit de opleiding dat de slaagcijfers van het eerste jaar sterk fluctueren. De slaagkansen zijn doorgaans het hoogst bij de ASO-instroom en het zwakst bij studenten afkomstig uit het BSO.

De slaagcijfers stijgen naarmate het leertraject verder gaat. In het tweede jaar liggen zij voor de academiejaren 2001-2002 tot 2005-2006 op 70,37%, 82,61%, 100%, 93,33%, 60,87% en 62,5%. Het gemiddelde cijfer is 78,28%. In het derde jaar zijn de slaagcijfers voor dezelfde jaren 96,43%, 92%, 95,24%, 96,15%, 92,86% en 82,36%. Het gemiddelde cijfer is 92,51%.

Bij analyse van de doorstroomcijfers blijkt dat de gemiddelde studieduur voor 2005-2006 drie jaar en vijf maanden is. In vergelijking met de cijfers vanaf 2000-2001 (3,5 - 3,8 - 3,9 - 3,10 en 3,7) betekent dat een lichte gemiddelde studieduurverkortung.

De opleiding voert een gesprek met studenten die overwegen hun studies voortijdig te beëindigen. Studenten stoppen hun studie vaak na een eerste stageperiode of na de examens eerste zittijd. ASO-studenten geven als redenen dat zij een verkeerd beeld van het beroep kleuteronderwijzer of een verkeerde inschatting hebben van de doelgroep. Studenten TSO en BSO stoppen hun studies omwille van de studielast. De opleiding geeft aan dat het aantal afhakers afneemt sinds 2002-2003. Zij verklaart dat door de trajectbegeleiding.

De opleiding geeft te kennen dat zij de student tijdens zijn volledige opleidingstraject wil begeleiden en de Jobdienst wil optimaliseren.

Aanbevelingen ter verbetering:

De commissie adviseert een onderzoek naar de oorzaken van afhaken en niet-slagen.

Er moet een studievolsysteem opgezet worden om studenten proactief op te volgen.

Oordeel over onderwerp 6, resultaten: voldoende

Op basis van de oordelen over:

facet 6.1, gerealiseerd niveau:	voldoende
facet 6.2, onderwijsrendement:	voldoende

en op basis van de volgende constatering:

- Het aantal studenten dat deelneemt aan internationale programma's of een internationale stage, is beperkt. De internationale uitwisseling van lectoren blijft ook beperkt.
- Studenten worden doorheen de opleiding geleidelijk voorbereid op hun instap in het werkveld.
- De opleiding volgt de tewerkstelling van studenten niet systematisch op.
- Afgestudeerden beoordelen hun opleiding van voldoende tot goed. Tijdens het visitatiegesprek stellen vertegenwoordigers van het werkveld, dat de bereikte eindkwalificaties doorgaans overeenstemmen met het niveau, de oriëntatie en de domeinspecifieke eisen van een bacheloropleiding kleuteronderwijs.
- De opleiding volgt de slaagcijfers op. De opleiding voert exitgesprekken.

is de commissie van mening dat er in de opleiding voor dit onderwerp voldoende generieke kwaliteitswaarborgen aanwezig zijn.

Globaal oordeel

De visitatiecommissie baseerde haar oordeel en motivering op de volgende bronnen:

- het zelfevaluatie­rapport van de opleiding en de bijhorende bijlagen,
- de gevoerde gesprekken met de betrokkenen,
- de documenten ter inzage tijdens het bezoek,
- de opgevraagde documenten,
- de reactie van de opleiding op het opleidings­rapport en de uitgevoerde waarheidscheck.

Op basis van de oordelen over:

onderwerp 1, niveau en oriëntatie:	voldoende
onderwerp 2, programma:	voldoende
onderwerp 3, personeel:	voldoende
onderwerp 4, voorzieningen:	voldoende
onderwerp 5, interne kwaliteitszorg:	voldoende
onderwerp 6, resultaten:	voldoende

is de commissie van mening dat er voldoende generieke kwaliteitswaarborgen in de opleiding aanwezig zijn.

Overzichtstabel van de oordelen¹

	score facet	score onderwerp
Onderwerp 1: Doelstellingen van de opleiding		voldoende
Facet 1.1: Niveau en oriëntatie	voldoende	
Facet 1.2: Domeinspecifieke eisen	goed	
Onderwerp 2: Programma		voldoende
Facet 2.1: Relatie doelstelling en inhoud	voldoende	
Facet 2.2: Eisen professionele en academische gerichtheid	voldoende	
Facet 2.3: Samenhang	voldoende	
Facet 2.4: Studieomvang	OK	
Facet 2.5: Studietijd	voldoende	
Facet 2.6: Afstemming vormgeving en inhoud	voldoende	
Facet 2.7: Beoordeling en toetsing	voldoende	
Facet 2.8: Masterproef	niet van toepassing	
Facet 2.9: Toelatingsvoorwaarden	goed	
Onderwerp 3: Inzet van personeel		voldoende
Facet 3.1: Kwaliteit personeel	voldoende	
Facet 3.2: Eisen professionele gerichtheid	voldoende	
Facet 3.3: Kwantiteit personeel	voldoende	
Onderwerp 4: Voorzieningen		voldoende
Facet 4.1: Materiële voorzieningen	voldoende	
Facet 4.2: Studiebegeleiding	goed	
Onderwerp 5: Interne kwaliteitszorg		voldoende
Facet 5.1: Evaluatie resultaten	voldoende	
Facet 5.2: Maatregelen tot verbetering	voldoende	
Facet 5.3: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	voldoende	
Onderwerp 6: Resultaten		voldoende
Facet 6.1: Gerealiseerd niveau	voldoende	
Facet 6.2: Onderwijsrendement	voldoende	

¹ Indien in de tabel één enkel oordeel vermeld staat, dan geldt dit oordeel voor alle afstudeerrichtingen, locaties en varianten die vermeld staan bij de betreffende opleiding. Indien één of meer afstudeerrichtingen/locaties/varianten een verschillende beoordeling hebben gekregen, dan zijn al deze oordelen opgenomen in de tabel.